

Pieken in de Delta

Evaluatie subsidieregeling

Monique Geerdink
Pauline Krauss
Joost Krebbekx
Ronald van der Mark
Menno Soentken
Marcella van der Wilt

12 juli 2010

Pieken in de Delta

Evaluatie subsidieregeling

Inhoud	Pagina
1. Inleiding	1
1.1 Achtergrond en evaluatie	1
1.2 Evaluatiedoel en onderzoeksvragen	1
1.3 Evaluatiesystematiek	2
1.4 Onderzoeksaanpak	3
1.5 Leeswijzer	4
2. Subsidieregeling Pieken in de Delta	5
2.1 Context en beleidsdoelen	5
2.2 Subsidieregeling	6
2.3 Analyse en conclusies	13
3. Uitvoering subsidieregeling	14
3.1 Inleiding	14
3.2 Programmadocument	14
3.3 Lostrekken van projecten	15
3.4 Formulieren en indienen van een subsidieaanvraag	17
3.5 Beoordelen ingediende projecten	20
3.6 Monitoring en verantwoording projecten	22
3.7 Analyse en conclusies	23
4. Financiering en resultaten van de subsidieregeling	25
4.1 Inleiding	25
4.2 Uitvoeringskosten	25
4.3 Beschikbaar budget	28
4.4 Verleende subsidiebedragen	29
4.5 Aantallen ingediende en gehonoreerde subsidieaanvragen	32
4.6 Omvang van de projecten	34
4.7 Aanvragen en verleende subsidie <i>per piek</i>	36
4.8 Verhouding gebiedsgerichte en innovatieprojecten	40
4.9 Subsidieaanvragers	41
4.10 Conclusies	44

5. Effecten van de subsidieregeling Pieken in de Delta	47
5.1 Vooraf	47
5.2 Variëteit aan effecten	47
5.3 Korte termijn effecten op projectniveau	47
5.4 Lange termijn effecten	50
5.5 Hefboomeffecten	53
5.6 (On)gewenste neveneffecten	54
5.7 Externe invloeden	55
5.8 Analyse en conclusies	55
6. Conclusies	57
6.1 Effectiviteit van de subsidieregeling	57
6.2 Efficiëntie van de uitvoering	59
6.3 Neveneffecten	60

Bijlage 1 Evaluatiekader

Bijlage 2 Literatuurlijst

Bijlage 3 Selectiecriteria en overzicht van de 50 projecten

Bijlage 4 Overzicht van projectoverstijgende interviews

Bijlage 5 Samenstelling begeleidingscommissie

Bijlage 6 Gespreksleidraad telefonische interviews

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en evaluatie

De nota Pieken in de Delta (PiD) van het ministerie van Economische Zaken (EZ) heeft in 2006 een omwenteling teweeggebracht in het regionaal economisch beleid. Voor die tijd richtte het gebiedsgerichte economische beleid van het ministerie van EZ zich vooral op het wegwerken van economische achterstanden. PiD concentreert zich juist op de economisch sterke clusters in de regio, de zogenaamde 'Pieken in de Nederlandse Delta', en brengt daarmee tegelijk focus aan. Het uitgangspunt is het stimuleren van gebiedsspecifieke economische ontwikkelingen die van nationaal belang zijn, door kansen te benutten en knelpunten weg te nemen. Het gaat om het uitbouwen en versterken van economische clusters die van groot belang zijn voor de economische draagkracht en de internationale concurrentiepositie van Nederland.

Voor PiD is Nederland opgedeeld in zes programmagebieden. Het ministerie van EZ heeft gezamenlijk met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden per programmagebied de 'pieken' benoemd en een agenda ontwikkeld. Er zijn verschillende instrumenten die het ministerie van EZ inzet om de doelstellingen van PiD te behalen. Eén ervan is de PiD-subsidieregeling (volledige naam subsidieregeling Sterktes in het programmagebied, hoofdstuk Pieken in de Delta). Deze subsidieregeling stelt (samenwerkingsverbanden van) bedrijven, organisaties en onderzoeksinstituten in staat subsidies aan te vragen voor projecten die de benoemde pieken in de programmagebieden versterken.

Het ministerie van Economische Zaken heeft in haar begroting 2010 een evaluatie van de subsidieregeling Pieken in de Delta (PiD) toegezegd. Inmiddels nadert het einde van de eerste periode PiD en is een aantal projecten reeds afgerond. Het ministerie heeft Berenschot opdracht gegeven de *subsidieregeling* te evalueren over de periode 2006-2009. In deze evaluatie gaan we in op de effectiviteit en efficiency van de subsidieregeling. Deze evaluatie zal als input dienen voor de beleidsdoorlichting van het gebiedsgerichte beleid, die in het najaar van 2010 zal worden uitgevoerd.

1.2 Evaluatiedoel en onderzoeksvragen

Het doel van deze evaluatie is de effectiviteit (doeltreffendheid) en efficiëntie (doelmatigheid) van het subsidie-instrument Pieken in de Delta (PiD-subsidieregeling) te onderzoeken. Daarnaast is behoefte aan inzicht in de neveneffecten die PiD teweeg heeft gebracht. De volgende onderdelen staan centraal:

1. De effectiviteit van het subsidie-instrument PiD over de periode 2006-2009;
2. De efficiëntie van de uitvoering;
3. Inzicht in de ontwikkeling in de effectiviteit en efficiëntie sinds de start in 2006.

We beantwoorden de volgende onderzoeksvragen:

Wat betreft de *effectiviteit* van de subsidieregeling:

1. In hoeverre hebben de gesubsidieerde projecten bijgedragen aan de doelstellingen per piek, zoals verwoord in de programmalijnen?

Wat betreft *efficiëntie* in uitvoering:

2. In hoeverre hebben EZ, provincies, gemeenten, programmacommissies en intermediairs zoals ROM's, efficiënt en zorgvuldig samengewerkt in het stimuleren en beoordelen van projecten, die vervolgens een PiD-subsidie hebben aangevraagd? Welke ontwikkelingen zijn hier zichtbaar?
3. In hoeverre staan de uitvoeringskosten (EZ, uitvoeringsorganisaties) in verhouding tot de verstrekte subsidies?

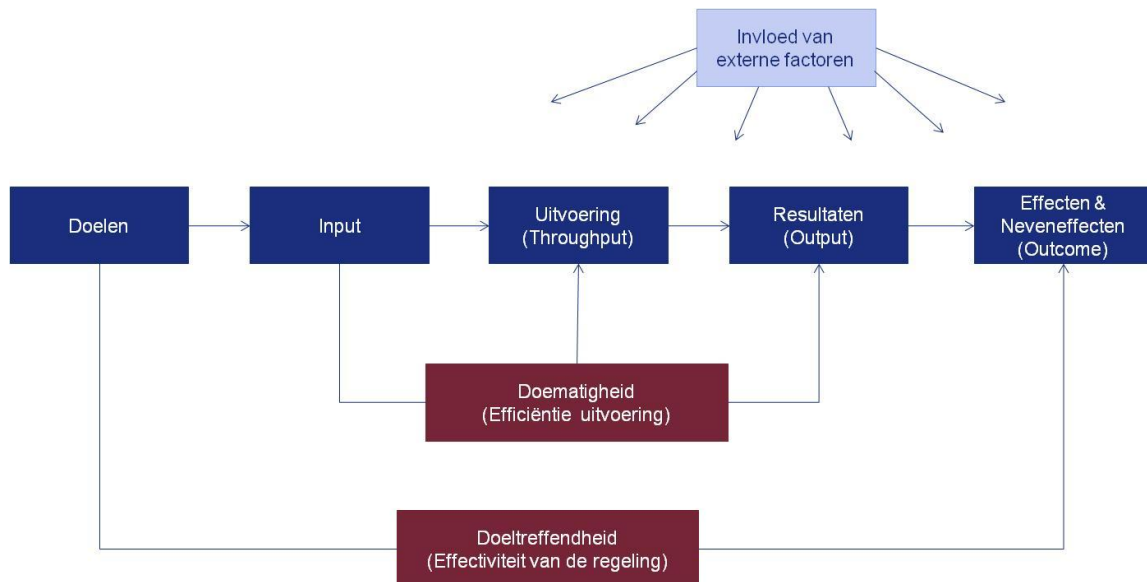
Wat betreft *neveneffecten* van het instrument:

4. Welke sectoren van het bedrijfsleven zijn betrokken in PiD-projecten? In hoeverre is het MKB betrokken bij PiD-projecten?
5. In hoeverre heeft PiD als hefboom gewerkt om overige financiële middelen te richten op de pieken, zoals die van de decentrale overheden, EFRO, FES, Nota Ruimte, Topper en gelden van andere departementen zoals van het ministerie van VenW, Justitie, OCW en LNV?

1.3 Evaluatiesystematiek

Onderstaande figuur toont de evaluatiesystematiek die wij bij deze evaluatie hebben gehanteerd. Het model is afgeleid van het model dat in de Regeling periodiek evaluatieonderzoek en beleidsinformatie (RPE) van het ministerie van Financiën, waarin voorgeschreven wordt hoe beleid van rijksoverheid geëvalueerd dient te worden. Aan de hand van dit model onderzoeken wij op welke wijze (throughput/uitvoeringspraktijk) de input (geld, menskracht en dergelijke) is omgezet in de projecten die zijn uitgevoerd (resultaat/output) en tot welke effecten dit heeft geleid. Overkoepelend in onze evaluatiesystematiek zijn de begrippen doelmatigheid (efficiëntie), dat gaat over de relatie tussen input, throughput en output, en de doeltreffendheid (effectiviteit) dat de relatie tussen de doelen en de effecten beziet.

Figuur 1. Evaluatiesystematiek

Elk onderdeel uit de evaluatiesystematiek is uitgewerkt in een evaluatiekader. In dit kader is uitgewerkt wat we willen weten (onderzoeksvragen), wat we daarvoor moeten meten (indicatoren) en hoe we dat meten (onderzoeksmethoden). Het evaluatiekader is opgenomen in bijlage 1.

1.4 Onderzoeksaanpak

We concentreren ons bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen op de subsidieprojecten die in de periode 2006 tot 16 oktober 2009 (22 weken na sluiting van de eerste tender 2009) zijn beoordeeld. Wij hebben zowel gehonoreerde als afgewezen projecten in de evaluatie meegenomen.

Het onderzoek is uitgevoerd in de volgende fasen:

- *Inhoudelijke voorbereiding en opstellen van het startdocument*

Wij hebben in deze fase een inventarisatie gemaakt van alle relevante documentatie en enkele verkennende gesprekken gevoerd. In een startdocument hebben we het evaluatiekader verder uitgewerkt en is een selectie gemaakt van de te bestuderen projecten en gesprekspartners. Het startdocument is besproken met en goedgekeurd door de begeleidingscommissie.

- *Documentenanalyse*

Op basis van het evaluatiekader hebben wij de documenten geanalyseerd. Het betrof voornamelijk kwantitatieve informatie over de spreiding van projecten over de pieken en actielijnen, type projecten (innovatie of gebiedsgericht), de verhouding tussen ingediende en afgewezen aanvragen, verdeling van de beschikbaar gestelde subsidiegelden en de daadwerkelijke benutting ervan, herkomst van (co)financiering, maar ook informatie over de bij

de PiD-subsidieregeling betrokken organisaties en samenstelling van de programma-commissies. Wij hebben de literatuurlijst opgenomen in bijlage 2.

- *Interviews*

In deze fase hebben wij 82 personen geïnterviewd en hen gevraagd naar hun ervaringen met en meningen over de PiD subsidieregeling. Met een groot aantal betrokkenen vanuit het ministerie van EZ hebben wij een groepsgesprek gehouden.

Wij hebben twee typen interviews gehouden. In de eerste plaats telefonische interviews met de projectleiders, er waren in totaal 50 telefonische interviews gepland, waarvan er drie zijn afgevallen. Wij hebben met de projectleiders gesproken over 24 lopende en 23 afgeronde projecten om zicht te krijgen op de (tussentijdse) projectresultaten en (te verwachten) effecten. Een overzicht en selectiecriteria van deze projecten staat in bijlage 3.

In de tweede plaats hebben wij een aantal belangrijke spelers uit het PiD veld geïnterviewd, met name leden van de programmacommissies, ambtenaren en intermediairs, om de vragen beantwoord te krijgen die de projecten overstijgen. Een overzicht van deze respondenten staat in bijlage 4.

- *Terugkoppeling eerste bevindingen*

De eerste resultaten van het kwantitatieve onderzoek en de eerste interviews hebben we voorgelegd aan de begeleidingscommissie (zie voor samenstelling van de commissie bijlage 5) om te toetsen of deze eerste bevindingen herkend werden. De opmerkingen van begeleidingscommissie zijn meegenomen in het vervolg van het onderzoek en de rapportage.

- *(Concept)rapportage*

Na het analyseren van de onderzoeksresultaten hebben wij een conceptrapport opgesteld. Deze is na bespreking met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie aangepast alvorens deze definitief is vastgesteld.

1.5 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we in op de context waarbinnen de subsidieregeling uitgevoerd wordt. In hoofdstuk 3 beschrijven we de organisatie van de regeling en de wijze waarop samenwerking wordt vormgegeven. In hoofdstuk 4 gaan we voornamelijk in op de *kwantitatieve* analyse van de subsidieregeling. In hoofdstuk 5 zetten we dan de (neven)effecten uiteen: wat heeft de PiD regeling nu opgeleverd? Tot slot trekken wij conclusies en doen we aanbevelingen ten aanzien van de effectiviteit en efficiëntie van de regeling.

2. Subsidieregeling Pieken in de Delta

2.1 Context en beleidsdoelen

Programma Pieken in de Delta

Zoals ook in de inleiding genoemd, heeft het ministerie van EZ met de nota "Pieken in de Delta" (PiD) een omwenteling teweeg gebracht in het gebiedsgericht economisch beleid. De focus is verschoven van het wegwerken van economische achterstanden naar het gericht stimuleren van gebiedsgerichte economische kansen: de "pieken in de delta". Tegelijkertijd is ook meer focus aangebracht door de keuze voor een aantal pieken. Volgens de definitie is een piek *een onderscheidend cluster van bedrijvigheid en kennis dat van (inter)nationale betekenis is of kan worden en dat zich onderscheidt door focus en massa, samenwerking en samenhang*.¹

Belangrijke aanleidingen voor deze omslag zijn:

- de verschillen tussen Nederlandse regio's zijn, zeker in Europees perspectief, niet zo groot dat achterstandsbeleid gecontinueerd zou moeten worden;
- de focus op het ontwikkelen van regionaal-economische kansen die nationaal impact hebben, leidt tot een grotere bijdrage aan de nationale economie dan de poging om met veel inspanning en financiële middelen de laatste verschillen tussen regio's weg te werken.

PiD zet nadrukkelijk in op een integrale benadering, omdat de verschillende clusters voor een integrale opgave staan om te blijven groeien en internationaal beter te concurreren. Het is een programmatische aanpak met als doel kennisinstellingen, bedrijven en decentrale overheden gezamenlijk hun inzet te laten concentreren op pieken van nationaal belang, en andere rijksinstrumenten (Sterke Programmaregio, Nota Ruimte) op de pieken te richten. Een gebiedsgerichte insteek biedt maatwerk voor economisch samenhangende gebieden. Zo wordt in zes programmagebieden gericht op specifieke kansen voor verdere ontwikkeling. Het gaat dan om specifieke knelpunten in het ondernemingsklimaat voor clusters van nationaal belang. Denk bijvoorbeeld aan organiserend vermogen, kenniswerkers en valorisatie.

EZ vindt het belangrijk dat bedrijven kunnen groeien en innoveren. Door groei en innovatie kan Nederland namelijk haar concurrentiepositie versterken. Sterke clusters van kennis en bedrijvigheid leveren een belangrijke bijdrage aan deze groei. EZ biedt met de PiD-subsidieregeling gebiedsgerichte ondersteuning om de economische kansen van deze sterke clusters te verzilveren.

Een gedeelde lange termijnagenda van Rijk en decentrale overheden voor deze clusters is het uitgangspunt voor PiD. Hierdoor ontstaat bestuurlijke en inhoudelijke samenhang, bestuurlijke slagkracht en komen publieke en private geldstromen samen.²

---

¹ Pieken in Beeld, nulmeting Pieken in de Delta monitor, Bureau Louter, sept. 2008

² Pieken in de Delta, resultaten 2008

Voor we in de volgende paragraaf nader ingaan op de subsidieregeling, is het van belang aan te geven dat de context en invulling van de regeling voor het programmagebied Noord-Nederland wat afwijkt van de andere programmagebieden. Dit programmagebied is een jaar later van start gegaan, en aan de basis van het programma ligt een breder programmadocument 'Koers Noord'. Er wordt hier niet gewerkt met een tendersysteem en in dit programmagebied is cofinanciering vanuit EFRO middelen mogelijk. De uitvoering van de regeling wordt in dit programmagebied door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) gedaan, waarbij het takenpakket niet helemaal vergelijkbaar is met dat van Agentschap NL, dat de uitvoering van de regeling in de andere programmagebieden verzorgt. Deze op onderdelen andere context en invulling beïnvloedt de vergelijkbaarheid met andere programmagebieden en zal in de hiernavolgende hoofdstukken steeds aangegeven worden.

2.2 Subsidieregeling

2.2.1 Doelstellingen, pieken, programmalijnen en actielijnen

Doelstellingen

De beleidsnota PiD heeft een breed karakter. De doelstelling van de PiD-subsidieregeling is: *Het benutten van economische kansen van nationaal belang via een gebiedsgerichte aanpak. Meer specifiek is de doelstelling het wegnemen van knelpunten die gebiedsspecifieke kansen van nationaal belang in de weg staan. De subsidieregeling is dus geënt op het waarborgen van het nationale belang en het vernieuwende gehalte van de projecten.* Het programma en daarmee ook de subsidieregeling PiD richt zich op de programmagebieden Noord- en Zuidvleugel van de Randstad (resp. NVR en ZVR) en Noord-Nederland (NN), Oost Nederland (O), Zuidoost (ZO) en Zuidwest Nederland (ZW). Deze programmagebieden hebben ieder hun eigen specifieke doelstellingen geformuleerd aansluitend bij de eigen ruimtelijk economische ontwikkeling. In onderstaand figuur staat de doelstelling per programmagebied vermeld.

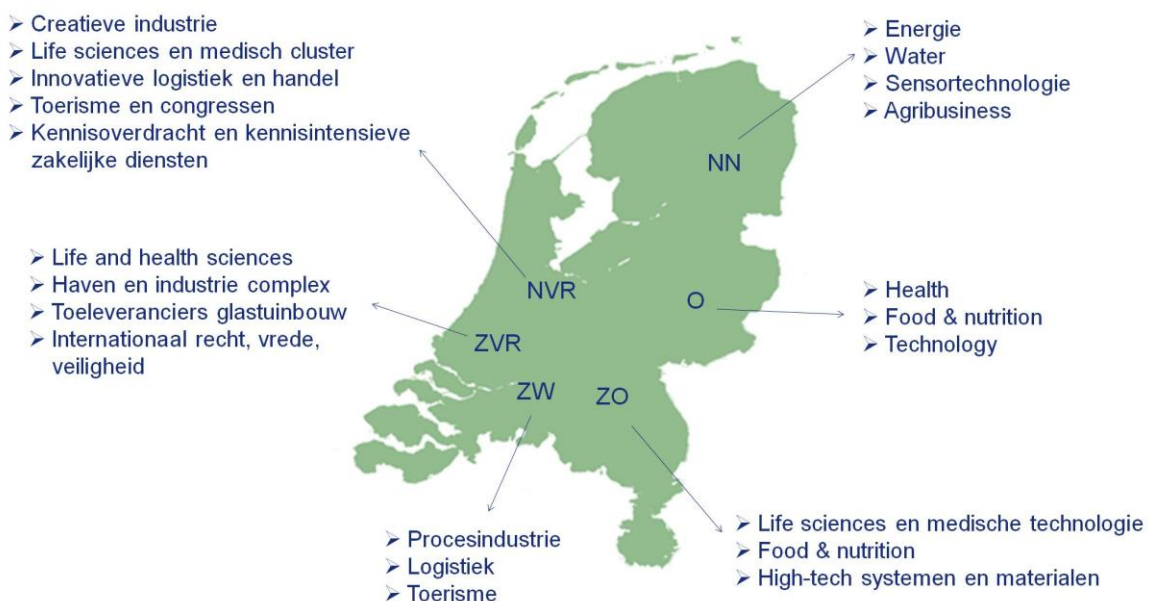
Figuur 2

Pieken

Deze doelstellingen richten zich op de pieken binnen het programmagebied. De zes programmagebieden kennen samen 22 pieken. Onderstaand figuur toont de spreiding van de pieken over de programmagebieden.³

Figuur 3

Programmaliijnen en actielijnen

In alle programmagebieden heeft EZ, in samenwerking met vertegenwoordigers van bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden, een gebiedsgericht economisch programma opgesteld. Deze programma's geven de doelstellingen aan die de basis vormen voor subsidieverlening. Aan deze doelstellingen zijn programma- en actielijnen gekoppeld. Deze vormen het kader waarbinnen de projecten worden gesubsidieerd.

Een voorbeeld:

Eén van de *doelstellingen* in de Noordvleugel van de Randstad is de creatieve industrie.

De *programmaliijn* die daarbij hoort is: het scheppen van randvoorwaarden voor de uitbouw van de creatieve industrie in het gebied Noordvleugel Randstad. De bijbehorende *actielijnen* zijn:

- Het vergroten van het organiserend vermogen;
- Het investeren in creatief talent;
- Het stimuleren van doorgroei van startende bedrijven;
- Proactieve en doelgerichte innovatie en profilering.

Alles bij elkaar komen alle programmagebieden tot tientallen programmaliijnen en actielijnen. De programmaliijnen zijn niet in elk programmagebied op dezelfde wijze geformuleerd, ondermeer om recht te doen aan regionale verschillen, maar kennen vaak wel voor elke piek binnen een programmagebied een vergelijkbare formulering. Op basis van een analyse in alle programmagebieden komen wij tot een beperkt aantal categorieën van programmaliijnen. Onderstaand overzicht geeft een eerste indicatie waarvoor de subsidieregeling wordt gebruikt, te weten:

- Uitbouw kennisinfrastructuur: hieronder valt bijvoorbeeld het beter benutten van de aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven;
- Versterken regionale clustervorming en profilering: deze programmaliijnen richten zich op meer samenwerking tussen verschillende organisaties in het programmagebied en het uitdragen van hun kennis en kunde;
- Versterken valorisatie van kennis: dit houdt in dat ontwikkelde kennis in een bepaald programmagebied een effectieve vertaling in economische bedrijvigheid krijgt. Het moet dus niet blijven bij kennisontwikkeling, maar de kennis moet ook toegepast worden;
- Ontwikkeling kansrijke product-markt combinaties: hierbij gaat het om samenwerking tussen bedrijven uit verschillende sectoren die leiden tot een nieuw product of dienst;
- Versterken van de (internationale) concurrentiepositie: door de sterktes in Nederland nog sterker te maken, wordt de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland beter;
- Aantrekken en stimuleren van nieuwe bedrijven: door het vestigingsklimaat in een programmagebied te optimaliseren, willen bestaande en nieuwe bedrijven zich daar vestigen;

- Verbeteren organiserend vermogen; het organiserend vermogen wordt vergroot door netwerkvorming tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden in het programmagebied;
- Versterken aanwezigheid kenniswerkers: in bepaalde clusters is er behoefte aan hoogopgeleide kenniswerkers van academisch niveau.

Ontwikkelingen in programmalijnen en actielijnen

Sinds het programma PiD van kracht is, is er vastgehouden aan de doelstellingen en de pieken zoals ze destijds zijn geformuleerd. In een aantal programmagebieden hebben de programmalijnen en actielijnen wel ontwikkelingen doorgemaakt. Voor het programmagebied Noord-Nederland geldt dat er geen aanpassingen zijn geweest, omdat dit programma pas later van start gegaan is en de programmalijnen nog representatief waren voor de opgaven. In programmagebied Oost zijn ook geen ontwikkelingen te zien. In de andere vier programmagebieden is er een aantal veranderingen doorgevoerd:

- In de Noordvleugel Randstad is het uitbouwen van de zakelijke dienstverlening later toegevoegd aan het programma. Daarnaast is er meer aandacht voor het optimaliseren van processen. Waar het eerst vooral ging om het bundelen van kennis op een bepaald vlak of het ontwikkelen van een product of proces, gaat het in de nieuwe actielijnen om het 'verder brengen' daarvan, zoals: '*Optimalisatie van afhandeling, verwerking en aansturing goederenstromen (import en export)*'.
- De Zuidvleugel Randstad is zich in de loop van de tijd meer gaan richten op kennisvalorisatie: de effectieve vertaling van de ontwikkelde kennis in economische bedrijvigheid.
- In Zuidwest Nederland is binnen de piek procesindustrie een nadere toespitsing gemaakt in de vorm van het stimuleren van bedrijvigheid in de maintenance sector. Het versterken en ontsluiten van de kennisinfrastructuur en dan met name gericht op toerisme is vervallen in dit programma.
- Zuidoost Nederland hanteert tegenwoordig een andere *indeling* van de programma- en actielijnen, maar de inhoud daarvan is hetzelfde gebleven. In 2009 is de programmalijn Kennis met bijbehorende actielijnen vervallen. Ook is de nadere focus binnen de pieken recentelijk losgelaten in verband met de economische crisis.

Voorbeelden uit de PiD-subsidieregeling

Hieronder zijn per programmagebied enkele voorbeelden beschreven van activiteiten in het kader van de PiDsubsidieeregeling.

In *Zuidwest Nederland* werd, mede gestimuleerd via Interreg, binnen de piek procesindustrie in het gebied Gent-Terneuzen, grensoverschrijdend een ontwikkeling ingezet op het vlak van bio-energie. Gezamenlijk met Vlaanderen wordt het gebied op de kaart gezet om uit te groeien tot een van de speerpunten van bio-energie in Europa. In het cluster maintenance in Zuidwest richten projecten zich op internationale profilering van deze piek, om bij te dragen aan de ontvangst van grote, internationale orders voor bedrijven in deze sector. Op het gebied van logistiek in Zuidwest is het topinstituut logistiek in Breda gerealiseerd, in samenwerking met het innovatieprogramma logistiek.

In de *Zuidvleugel* van de Randstad was het Haven Industrieel Complex een belangrijk speerpunt. Pieken in de Delta richtte zich ook op een impuls voor de arbeidsmarkt van het chemiecluster in de Rotterdamse haven door de realisatie van een nieuwe opleiding en de bouw van een oefenfabriek.

Bij de 'piek' Den Haag Internationaal, een cluster op het gebied van recht, vrede en veiligheid wordt getracht de kennis van op deze terreinen meer en beter te bundelen en te vermarkten. Op het terrein van organiserend vermogen rond veiligheid krijgt de samenwerking tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven gestalte. Het onlangs met de internationaal gerenommeerde *ASIS International-Award* beloonde Pieken in de Delta-project Multipav, is een voorbeeld van samenwerking tussen een groot aantal bedrijven en instellingen op het gebied van veiligheid.

In *Noord-Nederland* werd, in nauwe afstemming met het Innovatieprogramma Watertechnologie gewerkt aan de vorming van een 'Europese waterhub' rond de TTI-Watertechnologie, met starterscentra, opleidingen watertechnologie en demosites waar watertechnologiebedrijven de ontwikkelde technologie kunnen presenteren aan afnemers en kunnen doorontwikkelen. Binnen de sensortechnologie is organiserend vermogen tot stand gebracht via Sensor Universe en zijn valorisatieprojecten gerealiseerd zoals IJkdijk (dynamische dijkbewaking) en Sensor City (met de stad als launching customer voor sensortoepassingen). In de agribusiness is een aantal projecten gerealiseerd zoals CCC (ontwikkeling vernieuwende toepassingen koolhydraten) en Grassa (bioraffinage, vernieuwende toepassingen bestanddelen gras). Op energiegebied werd het organiserend en profilerend vermogen van Nederland als kennis- en leveringsland van (duurzaam) gas versterkt en krijgt de gasrotonde gestalte. Ook zijn projecten gerealiseerd op het snijvlak van pieken, zoals water & sensor (SAWA), water & energie (Bugs to the Rescue) en sensor & agribusiness (Sensorview).

In *Oost-Nederland* werd met Pieken in de Delta focus aangebracht binnen de pieken Food, Technology en Health. 'Voedseltechnologie', 'Nano- en microtechnologie' en 'Vroegtijdige Diagnostiek' zijn voorbeelden van verbijzonderingen en waarbij gebruik gemaakt wordt van de kennis van de universiteiten van Wageningen, Twente en Nijmegen. Een voorbeeld van een project in Oost-Nederland is '3D Weven' - een nanotechnologieproject voor het weven van polymeren, geleid door Ten Cate. Oost NV - de regionale ontwikkelingsmaatschappij - wordt nu ingezet voor gezamenlijke doelen van beide provincies en EZ.

In het programmagebied *Zuidoost-Nederland* is de afgelopen jaren gewerkt aan het verder versterken van de technologische topregio via de pieken high tech systemen & materialen, medische technologie & life sciences en food & nutrition. In projecten die zich op deze pieken richten werken kennisinstellingen en bedrijfsleven

samen aan bestendige clustervorming op thema's als inkjet technologie en automotieve. Zo is het Programme for High Tech Systems opgegaan in de tweede fase van Point One. Aanvullend wordt ingezet op randvoorwaarden zoals het aantrekken van internationale kenniswerkers (Internationale School Eindhoven) en campussen van nationaal belang als fysieke kristallisatiepunten voor innovatie en clustervorming (high tech campus Eindhoven, de Chemelot campus in Geleen en de Automotive Campus in Helmond).

In programmagebied *Noordvleugel Randstad* is de afgelopen jaren ingezet op de uitbouw van de internationale dienstverlening door te investeren in kennisinfrastructuur (topopleidingen) en de verbetering van de aansluiting arbeidsmarkt-bedrijfsleven (Duisenberg School of Finance, Flevo Create IT, Level up!), kennisinstellingen ter stimulering van diensteninnovatie en ICT-toepassingen (BreedNet, ExSer, AMSI, XBRL, Amsterdam Living Lab), het ontwikkelen van een topinstituut op het gebied van creatieve industrie (THNK) en verhogen van de organisatiegraad in de creatieve en gaming sector (Creative Cities Amsterdam Area, Dutch Game Garden, Dutch Game Valley). Daarnaast is geïnvesteerd in de toeristische infrastructuur en congreswereld (Amsterdam Bezoek Holland Zien, Mice meets Metropolis), innovatieve logistiek (RFID in het vrachtvervoer, Pieken in Bereikbaarheid: containervervoer en binnenvaart). Tot slot zijn projecten ondersteund ter bevordering van de clustervorming en stimulering van starters en innovatie in de sector Life Sciences (het Amsterdams Biomed in Business, de BioBusiness Summer School en het Medisch Technologisch Innovatie Centrum).

2.2.2 Subsidieproces

In alle programmagebieden heeft EZ programmacommissies in het leven geroepen met daarin vertegenwoordigers van bedrijfsleven, kennisinstellingen en decentrale overheden. De programmacommissies adviseren de minister van EZ over de ingediende subsidieaanvragen. De minister beslist over de uiteindelijke toekenning van de subsidie.

De regeling loopt van 2006 tot en met 2010. In eerste instantie werd deze subsidieregeling uitgevoerd door het ministerie van EZ zelf, maar sinds 2007 liggen de uitvoering en het beheer bij Agentschap NL (voormalig SenterNovem). De verantwoordelijkheid van de acquisitietaak is bij het ministerie van EZ gebleven. De regeling voor Noord-Nederland wordt uitgevoerd door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). In december 2008 is de PiD-subsidieregeling opgegaan in de regeling Sterktes in de Regio, hoofdstuk Pieken in de Delta.⁴

Subsidieproces op hoofdlijnen

In het subsidieproces is een aantal hoofdonderdelen te onderscheiden, die in het volgende hoofdstuk verder zullen worden uitgewerkt:

- Opstellen van het programmadocument;
- Lostrekken van projecten;
- Formuleren en aanvragen van projecten;
- Beoordelen van ingediende projecten;

---

⁴Ondanks de naamsverandering wordt de subsidieregeling nog steeds Pieken in de Delta genoemd.

- Beheer en monitoring van projecten.

Voor alle pieken wordt, met uitzondering van Noord-Nederland, twee maal per jaar een tenderperiode ingesteld, waarbinnen subsidie kan worden aangevraagd. In Noord-Nederland kunnen aanvragers doorlopend aanvragen indienen. Jaarlijks wordt er € 140 miljoen aan subsidie uitgekeerd, waarvan het ministerie van EZ de helft financiert. De andere helft wordt gefinancierd door de betrokken provincies en gemeenten. Sinds de start van de PiD regeling hebben aanjagende organisaties in het veld, zoals de ROM's, maar bijvoorbeeld ook de Taskforce Innovatie Regio Utrecht of de Amsterdamse Innovatie Motor (AIM), een steeds belangrijkere functie gekregen.

Belangrijke spelers

Kenmerkend aan de uitvoering van de PiD-subsidieregeling is de instelling van de programmacommissies. Elk programmagebied heeft eigen een programmacommissie met daarin bestuurders en directeuren vanuit overheden, kennis- en onderwijsinstellingen en bedrijfsleven. Deze commissie heeft tot taak⁵:

- Een gebiedsspecifieke economische agenda uit te werken, in de vorm van een programmadocument, en deze jaarlijks te actualiseren;
- Zorg te dragen voor voldoende bekendheid van het gebiedsgerichte programma;
- Aan de minister een zienswijze bekend te maken aangaande de beoordeling of rangschikking op kwaliteit van de ingediende aanvragen.

Een programmacommissie bepaalt zelf de werkwijze. Elke commissie bestaat uit een voorzitter en ten hoogste tien andere leden. Van deze tien leden zijn er maximaal drie afkomstig uit de kring van ondernemers, maximaal drie uit de kring van publieke cofinanciers uit het desbetreffende gebied en maximaal drie uit de kring van kennisinstellingen. Verder neemt er één medewerker van EZ plaats in deze commissie. De leden worden voor vijf jaar benoemd en zitten op persoonlijke titel in de commissie, zij zijn dus geen vertegenwoordiger van bepaalde belangengroepen. Daarnaast vervult een medewerker van het ministerie van EZ de rol van secretaris in de commissie.

Wanneer we naar de samenstelling van de huidige programmacommissies kijken zien we dat er een evenwichtige verdeling is tussen leden die afkomstig zijn van de overheid, het bedrijfsleven en kennis- en onderwijsinstellingen. Leden afkomstig van de overheid zijn gedeputeerde, burgemeester of wethouder. Leden afkomstig uit het bedrijfsleven zijn directeur van grote, maar soms ook van kleinere bedrijven. Waar het gaat om kennis- en onderwijsinstellingen zijn het met name voorzitters van het College van Bestuur van verschillende universiteiten en hogescholen die plaatshebben in de programmacommissies.

Daarnaast hebben het ministerie van EZ, de decentrale overheden en Agentschap NL en SNN een rol in het subsidieproces. In het volgende hoofdstuk komen hun rollen bij de verschillende stappen in het subsidieproces uitgebreid aan de orde.

---

⁵ Instellingsbesluit programmacommissies Pieken in de Delta 2009

2.3 Analyse en conclusies

De subsidieregeling PiD kent een brede doelstelling. In vergelijking met het voorgaande beleid is de doelstelling al wel minder breed, en is er met name focus gekomen door de keuze voor een aantal pieken. Een brede doelstelling is vanuit het oogpunt van de aanvragers prettig omdat de kans groter is dat hun project binnen de doelstelling valt.

De doelstelling is per programmagebied en per piek uitgewerkt in programma en actielijnen. Deze gebiedsgerichte uitwerking biedt ruimte voor maatwerk per programmagebied, waardoor ook veel verschillen ontstaan. Tegelijk biedt het een helder kader voor de beoordeling van aanvragen passend binnen de overkoepelende doelstelling.

Aan de doelstellingen en pieken is sinds het in werking treden van de subsidieregeling vastgehouden, de kaders blijven dus hetzelfde. In de programmalijnen en actielijnen is in een aantal programmagebieden verandering opgetreden. Waar nodig zijn er programmalijnen en actielijnen bijgekomen of afgevallen en er zijn lijnen aangepast. Er wordt vanuit EZ en de programmacommissies realistisch omgegaan met de invulling van de subsidieregeling.

3. Uitvoering subsidieregeling

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de uitvoering van de subsidieregeling PiD. Welke rollen vervullen de verschillende betrokken partijen en hoe wordt dit ervaren? We beschrijven dit aan de hand van de verschillende stappen binnen het gehele subsidieproces. Hieronder is het proces schematisch weergegeven.

Per stap in het proces gaan we in op de activiteiten, de partijen en hun rol, waarna we ingaan op de meningen van de respondenten over de betreffende stap. Aan het einde van dit hoofdstuk trekken we tot slot enkele conclusies.

3.2 Programmadocument

Beschrijving

Elk programmagebied heeft een eigen *programmadocument*. Hierin staan de doelstellingen voor het programmagebied geformuleerd en wordt in programmaliijnen en actieliijnen aangegeven wat overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen gezamenlijk gaan ondernemen om deze ambities te realiseren.

De programmadocumenten zijn een advies van de programmacommissies aan de minister van EZ over de vormgeving van de PiD-subsidieregeling. In de praktijk worden de programma- en actieliijnen zo goed als integraal overgenomen door de minister van EZ die uiteindelijk verantwoordelijk is voor de vormgeving van de subsidieregeling.

Rollen

Het ministerie van EZ heeft regionale partijen opgeroepen om aan dit beleid *gezamenlijk invulling* te geven door middel van “op maat gesneden, meerjarige en gebiedsgerichte economische programma’s”. Per gebied heeft de toenmalige staatssecretaris van EZ programmacommissies ingesteld, waarin bestuurders van regionale overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen in een gelijke verhouding en in samenspraak met een vertegenwoordiger van EZ het programmadocument hebben geformuleerd.

Meningen

De respondenten hebben geen uitgesproken positieve of negatieve mening over de keuze voor de programmaliijnen en actielijnen, of hoe deze tot stand zijn gekomen. De keuze en de totstandkoming leiden in elk geval niet problemen of weerstand. Over het algemeen waarderen de respondenten het feit dat de PiD-regeling in programmagebieden verder uitgewerkt is in programmaliijnen en actielijnen.

3.3 Lostrekken van projecten

Beschrijving

Bij de start van de subsidieregeling PiD waren nog maar weinig organisaties met deze regeling bekend. Een belangrijk onderdeel was dus het zogenaamde *lostrekken van projecten*: het aanmoedigen van regionale partijen om projectvoorstellen te formuleren passend binnen de doelen van het programmadocument.

Rollen

Er zijn verschillende organisaties die een rol spelen bij het lostrekken van projecten: het ministerie van EZ, programmacommissies, gemeenten en provincies, ontwikkelingsmaatschappijen, en kennis- en netwerkorganisaties.

Het ministerie van EZ verzorgt (deels ook via Agentschap NL en SNN) de algemene communicatie over de regeling in de programmagebieden en nationaal. Zo brengen ze jaarlijks een publicatie uit over de resultaten van de regeling, met voorbeelden van projecten, en zijn er per programmagebied brochures voor subsidieaanvragers. Daarnaast organiseren zij voorlichtingsbijeenkomsten en cursussen. Ook via de websites van EZ en Agentschap NL wordt bekendheid gegeven aan de regeling. Medewerkers van EZ wijzen ook in hun contacten in het programmagebied op het bestaan van de regeling en denken met hun mee bij het indienen van aanvragen onder andere tijdens spreekuren.

De programmacommissies hebben ook een rol in het lostrekken van projecten, maar de mate waarin verschilt sterk per programmagebied. Alle programmacommissies zijn vanaf het begin van de subsidieregeling zoekende geweest naar hun rolinvulling. In de programmagebieden worden dan ook verschillende accenten gelegd. In sommige programmagebieden, zoals Zuidwest Nederland, hebben de leden van de programmacommissie de regeling bij hun achterban (zowel de eigen organisatie als andere organisaties binnen de sector die ze vertegenwoordigen) voor het voetlicht gebracht en hen aangemoedigd om voorstellen in te dienen. In andere programmagebieden, bijvoorbeeld Noordvleugel Randstad, stelden de leden van de programmacommissies zich terughoudender op en lieten het lostrekken van projecten geheel over aan andere intermediairs, zoals kennis- en netwerkorganisaties.

Provincies en gemeenten stimuleren vanuit hun (regionaal) economisch beleid organisaties om gebruik te maken van de regeling. Zij hebben directe contacten in de regio en kunnen daarmee potentiële indieners identificeren. Dit doen zij vaak vanuit het belang van projecten voor de regionale economie, waarbij de PiD-regeling aansluit bij hun eigen beleid.

Er zijn vier door het ministerie van EZ ondersteunde regionale ontwikkelingsmaatschappijen in Nederland: Noordelijke ontwikkelingsmaatschappij (Groningen, Friesland, Drenthe), Oost NV (Gelderland en Overijssel), Brabantse ontwikkelingsmaatschappij en Limburgs Instituut voor OntwikkelingsFinanciering. Verschillende gebieden kennen ook eigen ontwikkelingsmaatschappijen zoals REWIN in West-Brabant, Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland en ontwikkelingsmaatschappij Impuls in Zeeland. In de programmagebieden die ontwikkelingsmaatschappijen hebben, blijkt dat deze een grote rol hebben gespeeld in het lostrekken van projecten: zij hebben een uitgebreid netwerk in de regio en weten wat er speelt bij bedrijven, kennisinstellingen en overheden. Omdat ontwikkelingsmaatschappijen het versterken van de regionale economische structuur als hoofdtaak hebben, zijn zij bij uitstek geschikt voor het lostrekken en ontwikkelen van projecten.

Naast de ontwikkelingsmaatschappijen zijn er in veel programmagebieden ook andere intermediaire organisaties als kennis- en netwerkorganisaties. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Taskforce Innovatie Utrecht (TFI), de Amsterdamse Innovatiemotor (AIM), de Kennisalliantie, maar ook meer gespecialiseerde organisaties als de stichting Wetsus, dat wetenschap en bedrijfsleven aan elkaar koppelt. Deze kennis- en netwerkorganisaties trekken projecten los, maar participeren soms ook zelf in het samenwerkingsverband dat een PiD-aanvraag doet (net als sommige ontwikkelingsmaatschappijen). Ook komt het voor dat de organisaties zelf PiD-subsidie ontvangen met als doel partijen bij elkaar te brengen, bijvoorbeeld Wetsus. In de Noordvleugel participeren AIM en TFI altijd in het samenwerkingsverband en ontvangen ook zelf PiD-subsidie.

Meningen

Zowel de geïnterviewde projectleiders als de overige geïnterviewde betrokkenen zijn positief over de rol van kennis- en netwerkorganisaties en ontwikkelingsmaatschappijen bij het lostrekken van projecten. Vooral de ontwikkelingsmaatschappijen spelen volgens de geïnterviewden een belangrijke rol. Medewerkers van het ministerie van EZ geven aan dat 50% tot 60% van de projectideeën via ROM's binnen komt. In programmagebieden waar geen of maar voor een deel van het programmagebied ontwikkelingsmaatschappijen zijn, zoals de Noord- en Zuidvleugel Randstad, spelen kennis- en netwerkorganisaties een grotere rol. Ook zijn provincies en gemeenten daar meer betrokken bij het lostrekken van projecten. Respondenten wijzen er daarbij op dat zij helaas niet de voorsprong hebben die ontwikkelingsmaatschappijen wel hebben. Het betrekken van het MKB en het verlenen van de beschikbare subsidie kost daardoor meer moeite.

3.4 Formuleren en indienen van een subsidieaanvraag

Gebiedsgerichte projecten en innovatieprojecten

Partijen kunnen PiD-subsidie aanvragen voor gebiedsgerichte projecten en innovatieprojecten of een combinatie van deze. Onder de definitie van een gebiedsgericht project valt een breed scala aan activiteiten die bijdragen aan de versterking van het ondernemers- en vestigingsklimaat en de versterking van het organiserend vermogen in het programmagebied. Innovatieprojecten zijn projecten die bijdragen aan een innovatie die nieuw is voor Nederland en een bijdrage kunnen leveren aan de duurzame economische groei in Nederland.

Beschrijving proces

Een partij die een PiD-subsidieaanvraag wil indienen moet dat doen in een tendersysteem waarbij twee maal per jaar aanvragen kunnen worden ingediend. In Noord-Nederland kunnen doorlopend aanvragen worden ingediend. Een projectaanvraag moet aan verschillende eisen voldoen, waarvan de belangrijkste zijn⁶:

- Het project moet binnen een actielijn passen en voldoende bijdragen aan een programmaliijn (en daarmee aan een piek en de Nederlandse economie).
- Er mag geen sprake zijn van ongeoorloofde staatssteun.
- Aanvragen voor subsidie voor *gebiedsgerichte projecten* kunnen worden ingediend door (1) individuele partijen die een rechtspersoon zijn of (2) samenwerkingsverbanden van ten minste twee rechtspersonen (partijen) waarbij het samenwerkingsverband geen rechtspersoonlijkheid bezit. Aanvragen voor subsidie voor *innovatieprojecten* kunnen alleen worden ingediend door samenwerkingsverbanden die bestaan uit ten minste twee ondernemers of ten minste één ondernemer en één onderzoeksorganisatie. Bij een samenwerkingverband is één van de partijen dan penvoerder.
- Er moet voldoende financiële steun zijn vanuit een *publieke cofinancier* (gemeente, provincie of openbaar lichaam). Cofinanciers dienen minimaal hetzelfde bedrag aan subsidie te verstrekken als vanuit PiD wordt verstrekt.
- In vier van de zes programmagebieden is er een minimumbedrag gesteld voor de subsidiabele kosten (voor bepaalde actielijnen), variërend van € 250.000 tot € 1 miljoen.

---

⁶ Handleiding Pieken in de Delta 2010, uitgave van Agentschap NL.

Een aanvraag zelf bestaat uit een aanvraagformulier, een projectplan, een begrotings- en financieringsplan en een openbare samenvatting.

Rollen

Als een partij besluit voor zijn project subsidie aan te vragen, is er vóór de indiening van de formele aanvraag vaak intensief contact geweest met het ministerie van EZ, Agentschap NL of SNN, cofinanciers als gemeenten en provincies en de ontwikkelingsmaatschappijen. Zij proberen de aanvrager te ondersteunen bij het formuleren van een goede aanvraag en zijn betrokken in verband met de cofinanciering. Agentschap NL en SNN richten zich daarbij vooral op de subsidietechnische kant en het ministerie van EZ en cofinanciers meer op de inhoudelijke kant. Het ministerie van EZ heeft quick scan formulieren ter beschikking gesteld op de website om aanvragers te ondersteunen, en houdt spreekuren waarbij Agentschap NL ondersteunt. In Noord-Nederland vervullen de drie provincies deze loketfunctie. In dit programmegebied is de PiD-regeling gezwaluwstaart met de EFRO subsidieregeling, waardoor EFRO gelden als cofinanciering mogen worden aangewend voor de PiD-regeling.

In de loop der tijd is Agentschap NL zich ook meer gaan bezig houden met de 'voorkant' van het subsidieproces (het proces tot aan de formele indiening van de aanvraag), zodat de beoordeling van projectaanvragen niet onnodig vertraging oploopt doordat de aanvragen niet aan alle criteria voldoen.

In sommige programmegebieden zijn ontwikkelmaatschappijen of kennis- en netwerkorganisaties aanvragers, in andere programmegebieden juist niet. De vier genoemde ontwikkelingsmaatschappijen die al buiten PiD om middelen van EZ krijgen om projecten aan te jagen, kunnen nog wel hoofdaanvrager zijn maar krijgen geen PiD-subsidie meer.

Meningen

Er zijn verschillende (regionale) subsidieregelingen met ongeveer dezelfde doelstellingen, zoals EFRO en de innovatieprogramma's. Het is voor bedrijven, maar ook voor kennisinstellingen, soms lastig om daar hun weg in te vinden. Dit geldt specifiek voor innovatieregelingen die zich op thema's richten die overlappen met een piek. Bij deze regelingen is volgens aanvragers niet altijd duidelijk in hoeverre voor verschillende zaken subsidie kan worden aangevraagd. Voor aanvragers zijn daarom de zogenaamde quick scans beschikbaar (ook wel A4-service genoemd). Dit houdt in dat de aanvrager op één A4 zijn ideeën voor een projectvoorstel uiteenzet. Vervolgens krijgt de aanvrager tips en instructies van Agentschap NL en het ministerie van EZ (en soms ook medewerkers van de provincie) binnen welke subsidieregeling dit voorstel het beste ingediend kan worden. Betrokken respondenten zijn hierover erg te spreken.

Het schrijven van projectvoorstellen is een vak apart. Er worden dan ook vaak subsidieconsultants ingezet om de voorstellen te schrijven.

Een door respondenten genoemde reden voor ontwikkelmaatschappijen om wel aanvrager te zijn komt voort uit het feit dat een ontwikkelmaatschappij vaak als 'onafhankelijke derde' wordt gezien en ook de competenties in huis heeft om een rol als projectleider op zich te nemen. Een tegenargument komt voort uit het voorkomen van 'dubbele' petten: de ontwikkelmaatschappij is

vaak ook in meer of mindere mate betrokken bij het lostrekken, formuleren en beoordelen van projecten. Het zou dan niet passend zijn zelf ook voorstellen in te dienen. Daarnaast moeten ontwikkelmaatschappijen niet de 'eigenaar' van een project zijn, maar de bedrijven en overheden.

De aanvragers zijn over het algemeen goed te spreken over de rol van Agentschap NL en SNN. Ze voelen zich ondersteund in het aanvraagproces, en geven aan dat meestal snel wordt gereageerd. Zeker in de loop der jaren is het indienen van een subsidieaanvraag vergemakkelijkt door helderheid in de procedure en de verschillende ondersteuningsmogelijkheden. Ook over de ondersteuning van het ministerie van EZ en de gemeenten en provincies om tot een goede aanvraag te komen zijn de aanvragers positief.

Over de eisen die aan een subsidieaanvraag worden gesteld zijn subsidieaanvragers verdeeld. Ze waarderen het feit dat ze gedwongen worden om samen te werken met andere partijen voor een aanvraag. De meeste aanvragers noemen dit punt zelfs expliciet als voordeel van de regeling: zonder deze eis waren ze nooit tot de samenwerking gekomen. De eis om publieke cofinanciering te regelen kunnen aanvragers inhoudelijk wel waarderen maar er zijn veel respondenten die aangeven dat hier een administratieve bottleneck zit. Er is volgens respondenten in sommige programmagebieden onvoldoende coördinatie over de cofinanciering, waardoor aanvragers dit zelf bij de verschillende gemeenten en provincies moeten regelen. In sommige programmagebieden, zoals de Noordvleugel, hanteren de cofinanciers strikte deadlines voor de aanvraag, die soms ruim voor de PiD-tender deadline ligt. De betreffende cofinanciers geven aan dat zij deze periode nodig hebben om een goede afweging te maken over de gevraagde cofinanciering. Het hanteren van deadlines houdt volgens de aanvragers wel de druk op de voortgang van de aanvraag. Veel aanvragers ervaren het echter als een complex woud van deadlines en eisen en zouden graag zien dat hierin meer coördinatie of afstemming plaatsvindt (gezamenlijke deadlines cofinanciers, zo kort mogelijk op de PiD-tender deadline). Ook partijen die vrijwel elke tender wel een project indienen, zoals kennis- en netwerkorganisaties of ontwikkelingsmaatschappijen, ervaren de administratieve last en de in sommige programmagebieden vroege deadlines als een nadeel. Zij zijn vaak net klaar met de afronding van de aanvragen in de vorige tender als de eerste (cofinancierings)deadlines voor de volgende tender zich al aandienen. Dit komt de kwaliteit van aanvragen vaak niet ten goede, waardoor sommige aanvragen worden uitgesteld tot een volgende tender. Ten slotte komt uit de gesprekken in verschillende programmagebieden, waaronder NVR en ZO/ZW naar voren dat het lastig is om over programmagebiedgrenzen heen projectideeën concreet te maken, omdat aanvragers niet weten of partijen en cofinanciers willen of kunnen participeren in een project dat vooral ten goede zal komen aan een cluster in een ander programmagebied. Een voorbeeld is samenwerking rond Food&Health in programmagebied Oost vanuit Brabant en de Noordvleugel. Op dit punt zou volgens enkele respondenten meer duidelijkheid mogen zijn en aandacht voor de mogelijkheden om over de programmagebiedgrenzen heen samen te werken in projecten.

3.5 Beoordelen ingediende projecten

Activiteiten en rollen

Wanneer een aanvraag formeel is ingediend bij het ministerie van EZ via het loket van Agentschap NL, volgt de beoordeling. In Noord-Nederland wordt de aanvraag bij de provincie ingediend, die het voor de verdere afhandeling vervolgens doorstuurt naar SNN.

Agentschap NL en SNN controleren allereerst of de aanvraag volledig en beoordeelbaar is. Aanvragen die volledig zijn en binnen de subsidieregeling passen, worden per gebiedsgericht programma (ofwel per programmagebied) onderling vergeleken en gerangschikt door de minister van EZ, waarbij Agentschap NL, SNN en de programmacommissies adviseren. Dit gebeurt aan de hand van de zogenaamde rangschikkingscriteria. Er zijn algemene rangschikkingscriteria, zoals de mate waarin het project bijdraagt aan een programmaliijn en de efficiëntie van een project, en programmagebiedspecifieke criteria zoals het bijdragen van een project aan samenwerking tussen ondernemers en onderzoeksorganisaties in het programmagebied of het bijdragen aan de nationale en internationale profilering van een programmagebied. In Noord-Nederland is geen sprake van een tendersysteem en worden de projecten dus ook niet onderling beoordeeld en gerangschikt. Wel worden de projecten individueel beoordeeld op basis van vastgestelde criteria die vergelijkbaar zijn met de criteria in de andere programmagebieden. De aanvragen die het eerst ingediend worden en voldoen aan de minimale kwaliteitseisen krijgen in Noord-Nederland als eerste subsidie toegekend.

Het resultaat is een eerste (rang)lijst van aanvragen per gebiedsgericht programma, die vervolgens met de cofinanciers besproken wordt. Vaak gebeurt dit in een werkgroep die de programmacommissiebijeenkomst voorbereidt. Deze werkgroep heeft in de verschillende programmagebieden een andere naam (kernteam, klankbordgroep, voorbereidingsgroep). In deze werkgroep zitten in elk geval altijd ambtenaren van het ministerie van EZ en de bij de ingediende projecten betrokken cofinanciers. In sommige programmagebieden zitten (of zaten) ook ontwikkelingsmaatschappijen en kennis- en netwerkorganisaties in deze werkgroepen. Aangezien zij zelf vaak ook (mede)indiener van een aanvraag zijn en dit tot belangenverstremgeling kan leiden, nemen zij nu in sommige programmagebieden niet (meer) deel aan het overleg van de werkgroep. In programmagebieden waar ze wel bij dit overleg aanwezig zijn hebben ze nadrukkelijk alleen een toelichtende rol vanuit hun kennis over het programmagebied.

Uit de bespreking met de werkgroep volgt een voorstel voor de ranking en deze wordt voorgelegd aan de programmacommissie van het betreffende programmagebied. De programmacommissies bespreken dit voorstel en geven op basis hiervan een advies aan de minister van EZ. Op basis van dit advies stelt de minister van EZ per programmagebied de definitieve rangschikking van projecten vast. Op volgorde van deze rangschikking worden vervolgens bijdragen toegekend aan de projecten totdat het beschikbare subsidiebudget op is. Een project kan dus op inhoudelijke gronden worden

afgewezen, maar ook vanwege budgetuitputting. Het project kan in een volgende tender eventueel opnieuw worden ingediend.

Meningen

De rol van Agentschap NL is op verzoek van het ministerie van EZ in de loop der jaren uitgebreid. Vanaf het moment dat ze de uitvoering van het ministerie van EZ overnamen in 2007, beoordelen ze de subsidietechnische aspecten zoals de financiering en de staatssteun. In 2009 is hun rol uitgebreid met een adviesrol over de ranking en zijn ze ook bij de inhoudelijke beoordeling betrokken. Agentschap NL geeft aan dat zij als relatief onafhankelijke partij die op de uitvoering van de regeling gericht is, vooral kijkt of de aanvraag aan alle formele eisen van de regeling voldoet om de beoordeling zo objectief mogelijk te houden. Wanneer projectvoorstellen niet voldoen, helpt het Agentschap NL de indieners naar het zoeken van passende oplossingen. Het ministerie van EZ en de cofinanciers bekijken de projectvoorstellen vanuit hun inhoudelijke expertise iets minder strikt volgens de vastgestelde criteria, maar beschouwen ook het projectidee in zijn totaliteit. Agentschap NL en het ministerie van EZ komen op deze manier samen tot een conceptranglijst. Cofinancierende provincies en gemeenten zijn wisselend over hun eigen rol. Een enkeling vindt het beoordelingsproces een beetje 'natte vingerwerk': de criteria laten veel ruimte over voor de eigen interpretatie. Mede met het oog op de hoeveelheid tijd die het kost om de projectvoorstellen te bespreken, wordt dit vooral op hoofdlijnen gedaan. Andere cofinanciers zijn juist erg te spreken over de wijze van beoordeling: alle financiers beoordelen onafhankelijk van elkaar de aanvragen en de scores worden in een vergadering naast elkaar gelegd. In de onderlinge discussies komen de financiers vrijwel altijd tot consensus.

Sommige van de ontwikkelingsmaatschappijen en kennis- en netwerkorganisaties die zitting hebben in een werkgroep die de programmacommissie voorbereidt, betreuren het dat zij daar alleen een toelichtende rol hebben, zoals de Taskforce Innovatie Utrecht. Zo kunnen zij minder goed hun kennis over en ervaring met bijvoorbeeld het MKB inbrengen dan zij zouden willen.

Programmacommissies zijn tevreden over de wijze waarop de projectvoorstellen worden beoordeeld en de ranking die daaruit voortkomt. Zij vinden de voorbereiding door de werkgroep prettig en zorgvuldig, waardoor ze meestal hun advies overnemen. Sommige leden van de programmacommissie ervaren dit als zonde van hun 'dure' tijd: als de ranking zo zorgvuldig tot stand gekomen is, wat verwacht je dan nog van een programmacommissie die alleen een samenvatting leest? Tegelijkertijd voelen ze wel voldoende ruimte om af te wijken van het advies. Zij kijken vanuit een breder perspectief naar de voorstellen, waardoor ze het belang van bepaalde projecten net iets anders waarderen dan wanneer strikt vastgehouden wordt aan de beoordelingscriteria. Over de rol van de programmacommissie zijn de meningen verdeeld: sommige cofinanciers en commissieleden zouden graag zien dat de programmacommissie zich meer met strategische vraagstukken bezig houdt, zoals het bepalen van de strategische agenda van het programmagebied en het vaststellen van de beoordelingscriteria. Bij de verdere uitvoering van de regeling, waaronder de ranking, zouden ze dan niet meer betrokken zijn. Andere programmacommissieleden en vooral cofinanciers zouden juist graag zien dat de commissie meer tijd besteedt aan de subsidieaanvragen. Enkelen vinden de commissieleden in de huidige vorm juist

optimaal benut, maar de meeste respondenten zouden hun expertise graag nog meer inzetten. Veel commissieleden geven aan dat ze ook graag ervaringen met andere programmagebieden zouden willen uitwisselen, om van elkaar te leren.

Voor aanvragers is het beoordelingsproces vaak erg ondoorzichtig. Ze zien dat de criteria breed te interpreteren zijn, en dat vele partijen zich met de ranking bezig houden. Voor hen is het soms moeilijk te begrijpen waarom hun project is afgewezen terwijl aan een ander, vergelijkbaar project wel subsidie is toegekend. Dit leidt soms ook tot bezwaarschriften over de staatssteuntoets of in een enkel geval de ranking, waarbij aanvragers in enkele gevallen ook in het gelijk zijn gesteld. De aanvragers geven aan dat een goede inhoudelijke toelichting op hun afwijzing hen zou helpen. Daarnaast geven aanvragers aan dat de afhandeltijd, dus de tijd tussen indiening van de aanvraag en toekenning van de subsidie, in de loop der jaren aanzienlijk is verbeterd. In de eerste jaren, met name toen de uitvoering nog bij het ministerie van EZ lag, duurde het in enkele gevallen meer dan een jaar voor duidelijkheid kwam over de toekenning. Deze langdurige onzekerheid leidde er toe dat medefinanciers (dreigden) af te haken en werd door aanvragers als zeer vervelend ervaren. Inmiddels is dit sterk verbeterd en teruggebracht tot voor de aanvragers acceptabele termijnen. Deze termijn wordt echter nog niet altijd gehaald, vaak omdat in complexe staatssteunkwesties naar oplossingen wordt gezocht.

In programmacommissies wordt volgens de commissieleden verschillend omgegaan met het beoordelen van 'eigen' projecten. Programmacommissieleden moeten een balans vinden tussen enerzijds de belangen van 'hun' sector of organisatie inbrengen, en anderzijds de blik breed houden op de integrale economische ontwikkeling in het programmagebied. Hetzelfde geldt voor de cofinanciers en het ministerie van EZ in de voorbereidende werkgroepen. In sommige programmacommissies is de afspraak dat een bij de aanvraag betrokken partij even buiten de kamer stapt, bij anderen blijft de persoon wel aan tafel maar onthoudt zich van commentaar, en in weer andere commissies wordt van de persoon verwacht dat hij/zij zelf de balans tussen eigen en algemeen belang bewaakt. Enkele programmacommissieleden voelen zich hier ongemakkelijk bij, veel anderen gaan ervan uit dat de leden 'elkaar in balans houden'. Een vergelijkbaar beeld bestaat over het opstellen van de conceptringing met de cofinanciers. Sommigen geven aan dat er een reële kans op willekeur is, terwijl anderen wel vertrouwen op dat de betrokken partijen elkaar daarin in balans houden.

3.6 Monitoring en verantwoording projecten

Rapportages

Als een subsidieverzoek is gehonoreerd ontvangt het project een beschikking met het maximale subsidiebedrag en eventuele verplichtingen. Als een project een looptijd van meer dan een jaar heeft, moeten er één of meer tussenrapportages worden geleverd. Er moet ook een inhoudelijk en

financieel eindverslag komen om na afronding de uiteindelijke subsidie te kunnen vaststellen, en in de meeste gevallen zijn er aanvullende eisen zoals een accountantsverklaring.

Rollen

Lopende projecten zijn in beheer bij Agentschap NL of SNN. Zij verzorgen de monitoring en leggen tussentijds projectbezoeken af. Ook bewaken zij de voortgangsverslaglegging en eindrapportage en regelen ze de financiële kant zoals bevoorschotting en uiteindelijke vaststelling. Het ministerie van EZ legt bezoeken af bij verschillende projecten, maar is met name betrokken als er wijzigingen in het project plaatsvinden en bij de verantwoording achteraf. Dat geldt tevens voor de cofinanciers. Door de programmacommissieleden in de programmagebieden Noordvleugel, Zuidoost en Oost worden bezoeken gebracht aan projecten om over de voortgang geïnformeerd te worden.

Meningen

Niet alle programmacommissies zijn na de beoordeling betrokken bij de voortgang van projecten of de resultaten. Die roep is er bij hen wel: als er meer gevoel is voor de *doorwerking* van projecten, helpt dit de programmacommissies bij het bijsturen van de regionale strategie. Ook veel cofinanciers zouden graag zien dat de programmacommissie meer betrokken is bij de projecten na toekenning van de subsidie.

Omdat aanvragers te maken hebben met meerdere subsidieverstrekkers, krijgen zij ook meerdere beschikkingen, soms zelf met verschillende verplichtingen. De verantwoording moet dan ook naar meerdere overheden gestuurd worden, soms zelfs met verschillende eisen. In Zuidoost en Zuidwest werken Agentschap NL en de provincies toe naar één loket en krijgt Agentschap NL het mandaat om ook namens de cofinanciers de subsidie al dan niet vast te stellen.

3.7 Analyse en conclusies

In dit hoofdstuk hebben we het gehele subsidieproces geschetst, vanaf het lostrekken van projecten tot en met de verantwoording. We trekken hier de volgende conclusies uit.

Er is waardering voor de samenwerking met het ministerie van EZ, Agentschap NL en SNN. De werkwijze waarbij het ministerie van EZ veel meer samenwerkt met decentrale overheden en regionale partijen dan voorheen wordt door de betrokkenen positief gewaardeerd, zowel in de fase van de totstandkoming van de programma's in de gebieden als de samenwerking daarna. Ook wordt de wijze waarop Agentschap NL en SNN de indiening van projecten hebben begeleid, positief gewaardeerd.

Ontwikkelingsmaatschappijen en decentrale overheden hebben een positieve rol in lostrekken van projecten. Zij kennen de regionale partijen goed, weten wat er in het programmagebied speelt en weten relevante organisaties met elkaar te verbinden.

Er bestaan veel verschillende regelingen. Er bestaat overlap met de innovatieregelingen gericht op pieken, maar voor een relatieve buitenstaander is het onduidelijk wat nu onder welke regeling valt. De indruk bestaat dat er op zijn minst sprake is van gedeeltelijke overlap.

De mogelijkheden voor cofinanciering over programmagebiedgrenzen heen kunnen duidelijker aangegeven worden in de regeling en er zou meer aandacht aan besteed kunnen worden. Het zijn vooral de decentrale overheden en programmacommissies die het moeilijk vinden te verantwoorden waarom zij cofinanciering ter beschikking stellen voor een project waarvan het (fysieke) zwaartepunt zich bevindt in een ander programmagebied. Ondanks dat feitelijk de financiële constructies samenwerking over programmagebiedgrenzen heen niet in de weg staan, wordt het in de praktijk wel ervaren als een belemmering.

Er bestaat een lange doorlooptijd tussen aanvraag en beschikking. Met name in de beginperiode van de regeling duurde het erg lang voordat een subsidieaanvrager zekerheid kreeg over of er daadwerkelijk subsidie verleend zou worden. De doorlooptijd is afgelopen jaar sterk verbeterd. Redenen hiervoor zijn dat betrokkenen inmiddels beter en sneller hun weg kunnen vinden, een efficiëntere organisatie vanuit EZ door de uitvoering van de regeling te beleggen bij Agentschap NL en SNN en een betere voorlichting over staatssteun. In Noord-Nederland is de uitvoering vanaf het begin bij SNN belegd, waar na de ervaring met het zwaluwstaarten van EFRO en PiD ook de doorlooptijd is versneld.

De regeling brengt veel administratieve lasten met zich mee. Met name bedrijven die niet eerder bij de overheid subsidie hebben aangevraagd verwonderen en beklagen zich hierover. Doordat in deze subsidieregeling altijd sprake is van cofinanciering vergroot dat de administratieve lasten, in vergelijking met een subsidieaanvraag bij één overheidsinstelling. Bij de subsidieaanvraag moeten aanvragers contact zoeken/onderhouden met de verschillende overheden en na toekenning van de subsidie krijgen ze dus ook van meerdere subsidieverstrekkers een beschikking, soms met verschillende verplichtingen. Bij tussentijdse wijzigingen in het projectplan en bij de eindverantwoording moeten zij opnieuw terug naar alle subsidieverstrekkers. Ondanks dat de aanvrager wel maar één subsidieaanvraag hoeft in te dienen (en niet bij elke subsidieverstrekker) en het voorstel beoordeeld wordt door de financiers samen, maakt dat de regeling niet gebruiksvriendelijker. In twee programmagebieden wordt nu toegewerkt naar één loket en uniforme beschikkingen.

Het beoordelingsproces van subsidieaanvragen is niet eenduidig en transparant. De programmacommissies hebben ruimte gekregen om hun eigen werkwijze te bepalen. Vooral in de beginperiode zijn zij zoekende geweest naar hun rolinvulling. In de verschillende programmagebieden is het beoordelingsproces dan ook anders ingericht en verschilt de samenstelling van het team dat de ranking voorbereid. Wij constateren dat in er in een aantal gevallen sprake is van 'dubbele petten' van zowel de deelnemers in voorbereidingsgroep als de leden van de programmacommissie. Het gaat dan met name om die situaties waarin een belanghebbende óók een rol heeft in de beoordeling. Ondanks dat dit in de praktijk niet zichtbaar tot problemen heeft geleid, zijn er op dit moment, naar onze mening, onvoldoende spelregels om (de schijn van) belangenverstremming te voorkomen. Landelijk uniforme spelregels worden gemist.

4. Financiering en resultaten van de subsidieregeling

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan wij nader in op de financiële aspecten en de resultaten van de subsidieregeling. We geven een overzicht van:

- Uitvoeringskosten;
- beschikbare budget en verleende subsidiebedragen;
- verhouding tussen aantallen ingediende en gehonoreerde aanvragen;
- financiële omvang van de projecten;
- aantal uitgevoerde projecten en verleende subsidie *per piek*;
- aantallen gebiedsgerichte en innovatiegerichte projecten;
- type aanvragers en samenstelling samenwerkingsverbanden.

Bij elk van de onderdelen zullen wij aandacht besteden aan de verschillen en overeenkomsten tussen de programmagebieden en door de jaren heen. Per onderdeel belichten we enkele opvallende resultaten en geven we hiervoor mogelijke verklaringen op basis van documenten en gesprekken.

Gebruikte kwantitatieve gegevens

In 2006 heeft in vijf programmagebieden de eerste subsidieronde plaatsgevonden en de laatste tender binnen deze evaluatieperiode was in het voorjaar 2009. Noord-Nederland is later gestart dan de andere programmagebieden en de eerste subsidies zijn toegekend in 2008. Er kunnen dus voor Noord-Nederland geen uitspraken gedaan worden over de jaren 2006 en 2007. Ook is er in Noord-Nederland geen tendersysteem zoals in de andere programmagebieden, maar kan het gehele jaar door subsidie aangevraagd worden. Voor alle programmagebieden hanteren wij daarom de peildatum van 16 oktober 2009, namelijk 22 weken na sluiting van de eerste tender 2009. In totaal zijn in dit onderzoek de gegevens van 419 ingediende aanvragen meegenomen, waarvan 244 aanvragen op de genoemde peildatum gehonoreerd waren.

4.2 Uitvoeringskosten

In deze paragraaf gaan wij in op de kosten die met de uitvoering van de regeling zijn gemoeid. De uitvoeringskosten⁷ bestaan uit:

- kosten voor de inzet van Agentschap NL;
- kosten voor de inzet van SNN;

---

⁷ De kosten van decentrale overheden zijn hierin niet meegenomen.

- overige kosten⁸ (communicatie, drukwerk, acquisitiebijeenkomsten, de landelijke bijeenkomst in april 2008, pilotprojecten en haalbaarheidsonderzoeken).

In onderstaande tabel zijn de kosten van Agentschap NL per kalender jaar ingevuld. De genoemde kosten in 2009 betreffen de kosten voor het gehele jaar.

Tabel 1: ontwikkeling uitvoeringskosten Agentschap NL

Jaar	Kosten
2006	€ 178.128
2007	€ 1.275.485
2008	€ 1.376.771
2009	€ 1.665.796
Totaal	€ 4.496.180

Uit deze tabel komt naar voren dat de kosten jaarlijks stijgen, met een sterke toename in 2007 ten opzichte van 2006. Een verklaring is dat het ministerie van EZ gedurende de onderzoeksperiode meer taken heeft uitbesteed aan Agentschap NL. Met name in 2007 zijn veel taken rond de uitvoering van de regeling overgegaan van het ministerie van EZ naar Agentschap NL. Daarnaast zijn er in de loop der jaren steeds nieuwe aanvragen ingediend die ook beheerd moeten worden.

Bij de kosten voor de inzet van SNN gaat het om een jaarlijks vast bedrag, namelijk 3,5% van het beschikbare budget voor de uitvoering en beheer van de aanvragen. Dit komt jaarlijks neer op een bedrag van € 700.000, startend in 2007. SNN verzorgt hiervoor de uitvoering in een programmagebied. In het eerste jaar 2007 voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd, zodat in 2008 de eerste beschikkingen aan aanvragers konden worden toegekend. Als door EZ gemandateerde organisatie voert SNN ook werkzaamheden uit die anders door EZ gedaan zouden worden. Het takenpakket en uitvoeringskosten van Agentschap NL en SNN zijn daarom niet goed vergelijkbaar.

In onderstaande tabel zijn de overige kosten per kalenderjaar weergegeven. Dit zijn kosten verbonden met communicatie, drukwerk, acquisitiebijeenkomsten, de landelijke bijeenkomst in april 2008, pilot-projecten en haalbaarheidsonderzoeken⁹. De genoemde kosten in 2009 betreffen de kosten voor het gehele jaar.

---

⁸ Het betreft hier de out of pocketkosten van het ministerie van EZ, hierin is de inzet in fte's van het ministerie niet meegenomen.

⁹ Het betreft hier de out of pocketkosten van het ministerie van EZ, hierin is de inzet in fte's van het ministerie niet meegenomen.

Tabel 2: ontwikkeling van de overige kosten

Jaar	Kosten
2006	€ 520.715
2007	€ 272.732
2008	€ 212.407
2009	€ 791.090
Totaal	€ 1.796.944

De overige kosten ontwikkelen zich grillig. De overige kosten waren in 2006 relatief hoog ten opzichte van 2007 en 2008 en zijn vervolgens weer sterk gestegen in 2009. Dat ze in 2006 hoger zijn dan in 2007 en 2008 heeft te maken met de opstart van de regeling en het feit dat de regeling en daarmee samenhangende ondersteunende en communicatieactiviteiten, nog 'op gang moest komen'. Dat de overige kosten vervolgens in 2009 veel hoger uitvallen dan in voorgaande jaren is ontstaan naar aanleiding van de honorering van een bezwaarprocedure in het programmagebied Zuidvleugel Randstad. Deze kosten konden niet betaald worden uit de tender en zijn daarom gefinancierd uit de overige kosten.

Als we de kosten van Agentschap NL, SNN en de overige kosten bij elkaar optellen¹⁰, zien we dat de totale uitvoeringskosten jaarlijks stijgen van € 698.843 in 2006, naar € 3.156.886 in 2009. Zoals hiervoor geschetst zijn er in 2006 nog geen kosten voor SNN. In 2007 zijn de kosten fors gestegen, naar € 2.248.217 in totaal. In 2008 zijn de totale uitvoeringskosten € 2.289.178. Over alle jaren samen komen de uitvoeringskosten op een bedrag van € 8.393.124. Hierin is de inzet in fte's van het ministerie niet meegenomen, evenals de inzet van decentrale overheden en programmacommissieleden.

Om de uitvoeringskosten als percentage van de beschikbare subsidie uit te drukken, hebben we een vergelijkbare werkwijze gehanteerd als in het rapport brede heroverwegingen is gebruikt voor de innovatie(subsidie)regelingen¹¹. Afgezet tegen het beschikbare subsidiebedrag tot en met (heel) 2009 (€ 219.856.876) betekent dit dat de uitvoeringskosten 3,0% van het subsidiebedrag vormen. Voor de innovatieregelingen varieert dit percentage tussen de 2,0% voor een generieke fiscale faciliteit als WBSO en 2,9% tot 17% voor specifieke themasubsidies en specifieke subsidies voor het MKB. Als we daarbij in aanmerking nemen dat bij de regelingen met hogere subsidiebudgetten

---

¹⁰ De kosten van SNN betreffen het budget t.b.v. uitvoeringskosten, en niet de werkelijk gemaakte kosten zoals bij Kosten Agentschap NL en Overige kosten.

¹¹ Rapport brede heroverwegingen nr. 8, innovatie en toegepast onderzoek. Hierin zijn de begrote uitvoeringskosten van Agentschap NL voor 2010 afgezet tegen de beschikbare subsidie voor dat jaar. Voor de PiD regeling zijn de werkelijke uitvoeringskosten van Agentschap NL en van SNN bij elkaar opgeteld. De overige kosten zijn hier, net als voor de innovatieregelingen, niet meegenomen. Ook zijn voor de PiD regeling de kosten voor alle onderzoeksjaren samengenomen, en afgezet tegen de beschikbare subsidiebedrag tot en met (heel) 2009.

over het algemeen de uitvoeringskosten een kleiner aandeel vormen (rond de 2% tot 4%), is de conclusie dat de uitvoeringskosten voor de PiD-regeling niet afwijkend zijn voor een regeling van deze omvang.

4.3 Beschikbaar budget

Het totale beschikbare bedrag vanuit het ministerie van EZ voor de regeling inclusief uitvoeringskosten is € 296.000.000 over de periode 2006 t/m 2010. Vanuit rijk en regio samen wordt in totaal dus bijna € 600 miljoen beschikbaar gesteld. Hiervan is € 80.000.000 bestemd voor het programma Noord-Nederland. Het beschikbare budget wordt over de programmagebieden verdeeld op basis van hun aandeel in de nationaal werkgelegenheid in de stuwende sectoren¹². Stuwende sectoren zijn sectoren die meer dan de helft van hun producten buiten het eigen programmagebied afzetten en daardoor inkomsten van buiten het programmagebied genereren. Over het algemeen worden de industrie, groothandel, zakelijke dienstverlening, transport en communicatie als stuwende sectoren beschouwd.

Hieruit volgt de volgende verhouding tussen de programmagebieden:

Tabel 3: verdeling totaal beschikbare subsidie op basis van aandeel nationaal stuwende werkgelegenheid

NN	NVR	O	ZO	ZVR	ZW	Totaal
Nvt.	32%	18%	21%	23%	6%	100%

Tabel 4 geeft op basis van deze percentages inzicht in de verdeling van het budget over de afgelopen jaren. Het gaat hierbij om de budgetten inclusief de uitvoeringskosten. Wij hebben voor 2009 het bedrag gecorrigeerd voor de genoemde peildatum. De bedragen in deze tabel zijn gebaseerd op de oorspronkelijke raming gemaakt bij aanvang van de PiD-regeling.

Tabel 4: verdeling budget over de programmagebieden per jaar

	2006	2007	2008	2009 (eerste tender)	Totaal
NN	-	€ 20.000.000	€ 20.000.000	€ 15.000.000	€ 55.000.000
NVR	€ 8.000.000	€ 15.280.000	€ 15.280.000	€ 7.640.000	€ 46.200.000
O	€ 4.500.000	€ 8.595.000	€ 8.595.000	€ 4.297.500	€ 25.987.500
ZO	€ 5.250.000	€ 10.027.500	€ 10.027.500	€ 5.013.750	€ 30.318.750
ZVR	€ 5.750.000	€ 10.982.500	€ 10.982.500	€ 5.491.250	€ 33.206.250
ZW	€ 1.500.000	€ 2.865.000	€ 2.865.000	€ 1.432.500	€ 8.662.500
Totaal	€ 25.000.000	€ 67.750.000	€ 67.750.000	€ 38.875.000	€ 199.375.000

¹² Deze onderverdeling is overgenomen uit de Kamerbrief 'Pieken in de Delta', 5 september 2005. De stuwende sectoren zijn aangegeven in de studie van bureau Louter.

Het programmagebied Noord-Nederland heeft van alle programmagebieden het hoogste beschikbare budget. Programmagebied Noordvleugel Randstad heeft het op één na hoogste beschikbare budget. De Zuidvleugel Randstad, Zuidoost en Oost volgen respectievelijk. Zuidwest is duidelijk het kleinste programmagebied in termen van beschikbaar budget.

4.4 Verleende subsidiebedragen

Om inzicht te krijgen in de verleende subsidie in de verschillende programmagebieden hebben we beschikbaar en verleende subsidie tegen elkaar afgezet. In tabel 5 is nogmaals te zien welk beschikbaar budget, inclusief uitvoeringskosten, oorspronkelijk geraamd was tot en met de eerste tender van 2009, volgens de berekening die ook bij tabel 4 is toegepast. Daarnaast is te zien hoeveel subsidie op deze peildatum daadwerkelijk verleend is en welk percentage dit is van het geraamde bedrag.

Tabel 5: overzicht van het totaal beschikbare budget en verleende subsidie

	Totaal beschikbaar ¹³	Totaal verleend	Verschil	% verleend van budget
NN	€ 55.000.000	€ 27.167.800	€ 27.832.200	49%
NVR	€ 46.200.000	€ 39.850.838	€ 6.349.162	86%
O	€ 25.987.500	€ 26.189.601	€ 202.101-	101%
ZO	€ 30.318.750	€ 28.606.117	€ 1.712.633	94%
ZVR	€ 33.206.250	€ 27.424.680	€ 5.781.570	83%
ZW	€ 8.662.500	€ 7.851.017	€ 811.483	91%
Totaal	€ 199.375.000	€ 157.090.053	€ 42.284.947	79%

Uit deze tabel blijkt het volgende:

- In alle programmagebieden, behalve Oost, is er minder verleend dan oorspronkelijk geraamd.
- In het programmagebied Noord-Nederland is van het geraamde budget procentueel gezien het kleinste aandeel subsidie verleend.
- Van de andere programmagebieden hebben Noordvleugel Randstad en Zuidvleugel Randstad procentueel iets minder subsidie verleend.

Voor het aandeel verleende subsidie van het beschikbare budget geldt dat dit nog gecorrigeerd zou moeten worden met de uitvoeringskosten, waardoor de percentages iets hoger uit zullen vallen.

Dat er verschillen zijn tussen de programmagebieden in het aandeel verleende subsidie heeft verschillende oorzaken. Voor Noord-Nederland geldt dat zij een hoog budget hebben en tegelijk pas in 2008 de eerste beschikkingen hebben toegekend. Ze zijn dus wat later op gang gekomen.

¹³ De bedragen voor 2009 zijn gecorrigeerd voor de peildatum, net als in tabel 4.

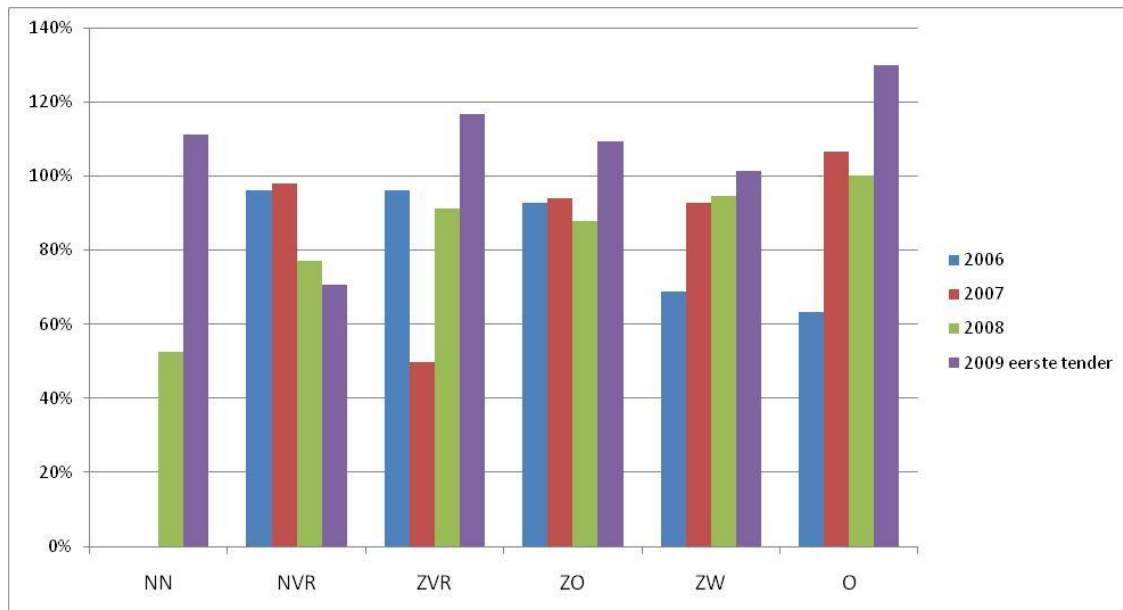
Uit verschillende interviews is gebleken dat het in de Noord- en Zuidvleugel Randstad moeilijker is om de subsidiebudgetten weg te zetten in kwalitatief goede projecten dan in andere programmagebieden. Hierop zijn meerdere factoren van invloed. Respondenten geven aan dat de Noordvleugel en Zuidvleugel Randstad vele bestuurslagen en samenwerkingsverbanden kent en veel deelregio's binnen het programmagebied die niet van nature gericht zijn op onderlinge samenwerking. Ook het aantal mogelijke samenwerkingspartners is groter, waardoor de keuze voor een partner gevoeliger en complexer is. Dit maakt dat de Noordvleugel en Zuidvleugel Randstad complexe programmagebieden zijn om in samen te werken, wat mede verklaart waarom het aandeel verleende subsidie in vergelijking met andere programmagebieden wat lager is. Ook hebben deze programmagebieden geen regionale ontwikkelingsmaatschappijen, waardoor er geen vanzelfsprekende partij is die verantwoordelijk is voor het lostrekken van projecten. Organisaties die het lostrekken van projecten op zich hebben genomen, zoals de Amsterdamse Innovatiemotor, kunnen minder profiteren van de voordelen van een langer in de regio en bij het MKB bekende organisatie als een ontwikkelingsmaatschappij. Bovendien zijn deze organisaties op een beperkter geografisch gebied gericht dan de Noordvleugel.

In programmagebied Zuidoost worden de cijfers beïnvloed door één aanvraag van forse omvang, die nog altijd in behandeling is door problemen bij de penvoerder, maar waarvoor al wel het budget gereserveerd is.

Dat er in programmagebied Oost meer subsidie is verleend dan oorspronkelijk geraamd is mogelijk doordat overgebleven budgetten uit eerdere jaren zijn benut.

Zoals uit tabel 5 blijkt, is in de meeste programmagebieden minder subsidie verleend dan er budget beschikbaar was. Om hierin wat meer inzicht te krijgen laten we in de volgende figuur zien hoe de verhouding tussen het geraamde beschikbare budget en het verleende subsidiebudget zich per programmagebied over de jaren heen heeft ontwikkeld. In grafiek 1 is per programmagebied en per jaar aangegeven hoe groot het aandeel is van de verleende subsidie ten opzichte van het beschikbare subsidiebudget voor dat jaar. Zo is te zien dat in de Zuidvleugel in 2006 bijna het gehele beschikbare subsidiebedrag (96%) is verleend, terwijl in het jaar daarop de helft van de beschikbare subsidie is verleend. Bij 100% is er dus precies evenveel subsidie verleend als er budget beschikbaar was. Een programmagebied kan in één jaar meer subsidie verlenen dan beschikbaar omdat middelen uit de jaren daarvoor kunnen worden doorgeschoven, wat de percentages boven 100% verklaart (in deze grafiek zijn in de beschikbare subsidiebudgetten per jaar de doorgeschoven middelen van het jaar daarvoor niet meegenomen). Voor Noord-Nederland is het jaar 2006 niet van toepassing en daarom niet opgenomen. In 2007 is 0% van het beschikbare budget uitgegeven, aangezien dit het opstartjaar was voor dit programmagebied. Begin 2008 zijn de eerste beschikkingen toegekend.

Grafiek 1: Ontwikkeling in verleende subsidies ten opzichte van het jaarlijks geraamde beschikbare budget, uitgedrukt in percentages

Uit deze grafiek komt naar voren dat per programmagebied de uitgaven sterk verschillen per jaar. De Noordvleugel Randstad besteedt een groot deel van het beschikbare budget in 2006 en 2007, maar houdt in 2008 en 2009 geld over. In de Zuidvleugel Randstad is vooral in 2007 een groot verschil tussen beschikbaar budget en verleende subsidie. In Zuidoost blijft het verschil tussen beschikbaar budget en verleende subsidie in de eerste jaren ongeveer gelijk rond de 90% waarna in 2009 weer meer wordt besteed dan beschikbaar (hierin speelt de eerder genoemde aanvraag die nog altijd in behandeling is een rol). In Oost en Zuidwest wordt na 2006 een steeds groter deel van het beschikbaar budget verleend.

Tevens blijkt uit deze grafiek dat alle programmagebieden hard bezig zijn met een 'inhaalslag': in de eerste helft van 2009 is in bijna alle programmagebieden veel meer subsidie verleend dan budget beschikbaar. Enige uitzondering is Noordvleugel Randstad waar in 2009 niet al het beschikbare budget is besteed.

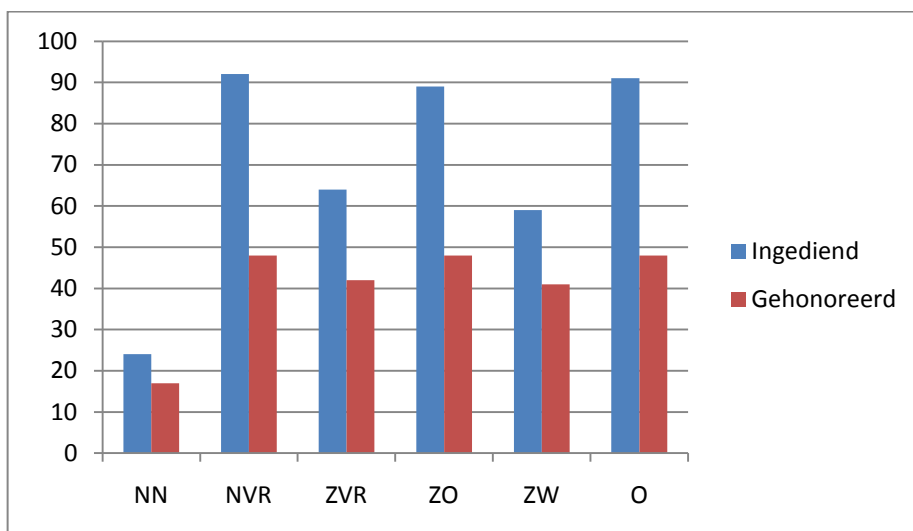
Als deze inhaalslag zich in de tweede helft van 2009 en 2010 in alle programmagebieden doorzet is de verwachting dat eind 2010 alle gelden zijn benut. De eerste berichten daarover zijn positief, aldus de respondenten. In programmagebied Noord-Nederland kunnen doorlopend aanvragen worden ingediend. Respondenten in dit programmagebied geven aan dat er nog 25 aanvragen liggen die beoordeeld moeten worden. Verwacht wordt dat de overgebleven subsidie onder deze aanvragen verdeeld kan worden. Het ministerie van EZ verwacht dat de overgebleven subsidie aan kwalitatief goede projecten kan worden verleend.

4.5 Aantallen ingediende en gehonoreerde subsidieaanvragen

Bij de verleende subsidie in elk programmagebied ten opzichte van het beschikbare budget is ook van belang om hoeveel aanvragen het gaat en van welke omvang. In deze paragraaf gaan we in op de aantallen aanvragen per programmagebied. In de volgende paragraaf gaan we in op de omvang van de projecten.

Van de in totaal 419 ingediende aanvragen, zijn er op peildatum 16 oktober 2009 175 afgewezen en 244 gehonoreerd. Onderstaande grafiek geeft het aantal ingediende en gehonoreerde subsidieaanvragen per programmagebied in absolute aantallen weer.

Grafiek 2: Aantal ingediende en gehonoreerde subsidieaanvragen

In onderstaande tabel zijn de aantallen uit de grafiek weergegeven. Hierin staat tevens het percentage van de gehonoreerde aanvragen ten opzichte van het aantal ingediende aanvragen.

Tabel 6: Aantal ingediende aanvragen en aantal en percentage gehonoreerde aanvragen

	NN	NVR	ZVR	ZO	ZW	O
Aantal ingediend	24	92	64	89	59	91
Aantal gehonoreerd	17	48	42	48	41	48
% gehonoreerd	71%	52%	65%	54%	70%	53%

Uit de grafiek en de tabel blijkt het volgende:

- In de Noordvleugel Randstad worden de meeste subsidieaanvragen ingediend, kort daarop gevolgd door Oost en Zuidoost.
- In Noord Nederland is in de betrokken (kortere) tijdspanne het kleinste aantal aanvragen ingediend. Zuidvleugel Randstad en Zuidwest zijn wat betreft het aantal subsidieaanvragen middenmoters.

- In de Noordvleugel Randstad worden vervolgens evenveel projecten gehonoreerd als in Zuidoost en Oost. Zuidvleugel Randstad en Zuidwest honoreren daarna de meeste projecten en in Noord-Nederland worden de minste projecten gehonoreerd.
- Procentueel worden in Noord-Nederland en Zuidwest de meeste projecten gehonoreerd, gevolgd door de Zuidvleugel Randstad. In Oost en de Noordvleugel worden relatief de minste projecten gehonoreerd.

Zoals in paragraaf 4.4 bleek, blijven de verleende subsidiebedragen in de Noord- en Zuidvleugel licht achter bij de beschikbare subsidie ten opzichte van andere programmagebieden. Voor de Noordvleugel hangt dit samen met het relatief lage aandeel aanvragen dat gehonoreerd wordt. Hoewel dit in absolute aantallen niet sterk afwijkt van andere programmagebieden, is het niet honoreren van een aantal 'grote' aanvragen (in termen van gevraagde subsidie) van grote invloed op het totaal verleende subsidiesubsidiebedrag in dit programmagebied. Het hoge percentage afwijzingen wijst er bovendien op dat niet alleen grote, maar ook veel projecten worden afgewezen, op basis van de (kwaliteits)eisen.

Samenhangend met het tendersysteem en de wijze van ranking van aanvragen ten opzichte van elkaar, stimuleren begeleidingscommissies, ministerie van EZ en regionale overheden, ontwikkelingsmaatschappijen en kennis- en netwerkorganisaties, zoveel mogelijk aanvragers om subsidie aan te vragen. Als er meer aanvragen in een tender zijn ingediend, valt er meer te kiezen en is de kans groter dat er aanvragen van betere kwaliteit gehonoreerd worden. Tegelijk betekent dit voor veel aanvragers dat de energie die ze in de aanvraag hebben gestoken niet beloond wordt. Respondenten geven aan dat de kwaliteit van de aanvragen in de loop der jaren is verbeterd.

Aanvragen die niet worden gehonoreerd kennen daarvoor verschillende redenen. Allereerst kan een aanvrager zich terugtrekken. Dit kan te maken hebben met de inhoud of organisatie van het project. Een deel van deze groep wordt niet officieel geregistreerd als aanvrager, omdat ze zich al voor de tenderdeadline terugtrekken. Sommige aanvragers dienen in een volgende tender alsnog een (aangepaste) subsidieaanvraag in. Een aanvraag kan vervolgens om subsidietechnische redenen worden afgewezen en tot slot kan de score op de (inhoudelijke) subsidiecriteria reden zijn om geen subsidie toegekend te krijgen (zie ook hoofdstuk 3). In het laatste geval eindigt het project zo laag in de ranking, dat de subsidiegelden al verdeeld zijn.

Noord-Nederland kent geen tendersysteem, waardoor aanvragen het gehele jaar door kunnen worden ingediend. Doordat er geen tenderdeadline is, zijn projectindieners wat minder aan een harde deadline gebonden om de kwaliteit van de aanvraag te vervolmaken voor de aanvraag wordt ingediend. Dit verklaart mede het hoge aandeel aanvragen dat subsidie toegekend krijgt in dit programmagebied. In de programmagebieden waar een tendersysteem wordt gehanteerd, kunnen projecten die worden afgewezen ook opnieuw ingediend worden in een volgende tender. Dit verklaart mede het hogere aantal aanvragen in deze programmagebieden ten opzichte van Noord-Nederland.

In onderstaande tabel zetten we de zogenaamde ‘overbevraging’ uiteen. Dat is de verhouding tussen het totaal aangevraagde subsidiebedrag op de peildatum ten opzichte van het beschikbare bedrag.

Tabel 7: Totaal aangevraagde subsidie ten opzichte van het totale beschikbaar budget per programmagebied

	NN	NVR	ZVR	ZO	ZW	O
Beschikbaar budget	€55.000.000	€46.200.000	€33.206.250	€30.318.750	€8.662.500	€25.987.500
Aangevraagde subsidie	€49.693.877	€82.845.930	€46.093.457	€78.434.969	€20.119.481	€54.799.798
% overbevraging	-10%	79%	39%	159%	132%	111%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat in vijf van de zes programmagebieden meer subsidie aangevraagd is dan er budget beschikbaar is. Noord Nederland wijkt hiervan af, wat verklaard kan worden door het ontbreken van een tendersysteem (zie ook hiervoor). Desalniettemin zijn afgelopen jaren niet alle middelen verleend die beschikbaar waren (zie paragraaf 4.4). Reden hiervoor is dat aanvragen afgewezen zijn, omdat deze niet voldeden aan de (kwaliteits)criteria van de regeling, hoewel er wel budget voor die projecten geweest zou zijn.

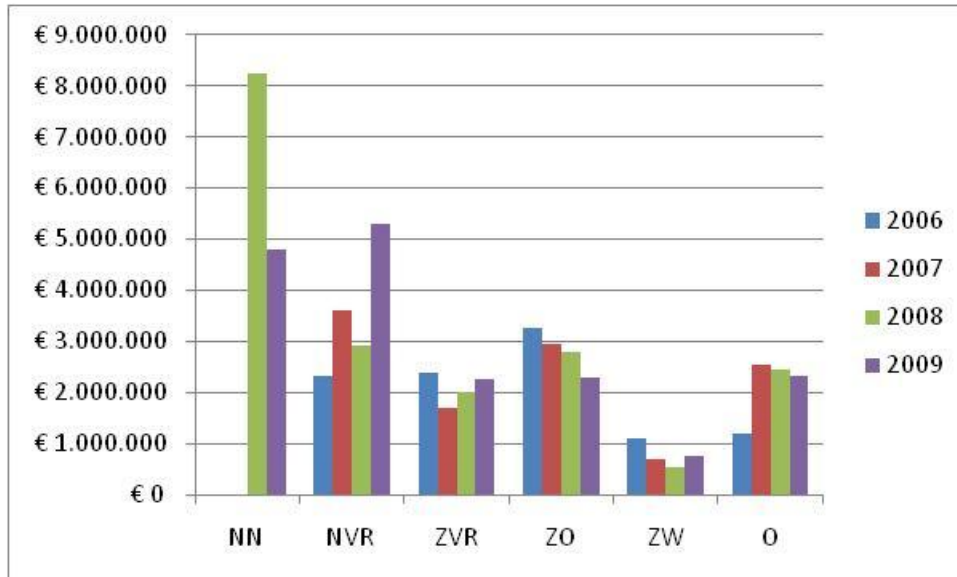
4.6 Omvang van de projecten

Zoals eerder aangegeven is niet alleen het aantal gehonoreerde aanvragen van invloed op hoeveel subsidie is verleend ten opzicht van het beschikbare budget, maar ook de omvang van de aanvraag. In deze paragraaf gaan we eerst in op de omvang van het project waarvoor een subsidieaanvraag wordt ingediend en kijken we vervolgens naar de gemiddelde omvang van de aanvraag.

Onderstaande grafiek geeft de *gemiddelde* (begrote) projectkosten naar programmagebied en per jaar weer. Onder projectkosten verstaan wij alle kosten die gemaakt worden in de uitvoering van een project. Het geeft de financiële omvang van de projecten weer waarvoor subsidie is aangevraagd.

Grafiek 3: gemiddelde begrote projectkosten per programmagebied en jaar

Uit deze grafiek blijkt dat de gemiddelde projectkosten in de programmagebieden over de jaren heen nagenoeg gelijk blijven. Alleen in de Noordvleugel Randstad is er een duidelijke stijging in de omvang van de projecten ten opzichte van 2006. De relatief hoge projectkosten in Noord-Nederland worden in 2008 veroorzaakt door omvangrijke projecten waarin een platform voor andere projecten wordt geboden, zoals Sensor Universe, Energy Valley en Wetsus waterhub. In 2009 wordt het gemiddelde vooral naar boven getrokken door één specifiek project.

Als we de projectkosten afzetten tegen de ontvangen subsidie ontstaat onderstaand beeld in tabel 8, wat inzicht geeft in het aandeel subsidie in de totale projectkosten (en dus wat zegt over de uitgelokte investeringen). Een van de criteria van de PiD-regeling is dat tegenover het aangevraagde PiD-subsidiebedrag een publieke cofinanciering van (minimaal) datzelfde bedrag staat. De rest van de kosten dienen te worden opgebracht door de aanvragers zelf.

Tabel 8: Gemiddelde projectkosten en gemiddelde verleende subsidie (PiD en cofinanciering van andere overheden) per programmagebied

	NN	NVR	ZVR	ZO	ZW	O
Gem. projectkosten	€ 5.606.925	€ 3.297.830	€2.144.460	€ 4.538.384	€ 731.277	€ 2.222.737
Gem. subsidie ¹⁴	€ 3.196.212	€ 1.660.450	€1.516.832	€ 1.191.920	€ 382.976	€ 1.091.232
Verhouding	57%	50%	71%	26%	52%	49%

¹⁴ Voor de totale gemiddelde subsidie per project is uitgegaan van een samenstelling met 50% PiD subsidie en 50% publieke cofinanciering. In het geval van NN is een deel van de publieke cofinanciering afkomstig vanuit het EFRO programma.

Uit deze tabel blijkt dat de gemiddeld omvangrijkste projecten in Noord Nederland te vinden zijn, gevolgd door Zuidoost, Noordvleugel Randstad en Oost. Zuidwest heeft de laagste gemiddelde projectkosten. Het gemiddelde subsidiebedrag van een aanvraag is het hoogst in Noord-Nederland, gevolgd door de Noord- en Zuidvleugel, en is het laagst in programmagebied Zuidwest. Uit de verhouding tussen de gemiddeld verleende subsidie en de gemiddelde omvang van de projecten blijkt dat met name in de programmagebieden Zuidoost en Oost de subsidie een klein aandeel van de totale projectkosten vormen en dus veel investeringen uitlokt. In deze programmagebieden zijn relatief veel van de aanvragen innovatiegerichte aanvragen, waarvoor vaste subsidiepercentages gelden. Voor gebiedsgerichte projecten kunnen relatief hogere subsidies gevraagd worden. Dit verklaart dat in de Zuidvleugel Randstad van de programmagebieden het grootste deel van de projectkosten wordt gesubsidieerd.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het gemiddelden betreft en de spreiding binnen het programmagebied buiten beeld blijft. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat er een omvangrijk project tussen zit dat maar weinig subsidie heeft aangevraagd, bijvoorbeeld omdat het om een specifiek type innovatiegericht project gaat.

4.7 Aanvragen en verleende subsidie *per piek*

In deze paragraaf gaan we in op de verdeling van de aanvragen en verleende subsidie per piek. In tabel 9 staan per programmagebied het totaal aantal gehonoreerde aanvragen per piek weergegeven.

In de meeste programmagebieden is de verdeling van aanvragen over pieken ongeveer gelijk verdeeld, wat aansluit bij de verwachtingen van de betrokkenen. Twee programmagebieden wijken van dit patroon af. In programmagebied Zuidoost zijn de meeste subsidieaanvragen op het gebied van Hightech systemen & materialen en bijna geen aanvragen op het gebied van Food & Nutrition. In programmagebied Zuidwest zijn de meeste aanvragen op het gebied van procesindustrie en minder op logistiek en toerisme.

De programmacommissies, decentrale overheden en ontwikkelingsmaatschappijen hebben veel inspanningen verricht om op alle pieken subsidieaanvragen los te trekken. Wanneer een piek achter blijft, is daarop ingesprongen. Dit verklaart mede waarom het aantal aanvragen ongeveer gelijk verdeeld is over de pieken.

Tabel 9: gehonoreerde aanvragen per piek en programmagebied¹⁵

Alle pieken per regio	NN	NVR	ZVR	ZO	ZW	O
Energie	5					
Water	4					
Sensortechnologie	6					
Agribusiness	2					
Creatieve industrie		16				
Life sciences & medische technologie		8				
Innovatieve logistiek & Handel		7				
Toerisme & Congressen		6				
Kennisintensieve zakelijke diensten		11				
Haven en industriecomplex			12			
Glastuinbouw toeleveranciers			10			
Internationaal recht, vrede en veiligheid			13			
Life & Health sciences			7			
High tech systemen & materialen				36		
Life sciences & medische technologie				10		
Food & Nutrition				2		
Procesindustrie					23	
Logistiek					8	
Toerisme					10	
Food & Nutrition						15
Health						20
Technology						13

In tabel 10 staat in plaats van het aantal gehonoreerde subsidieaanvragen het in totaal verleende subsidiebedrag ingevuld.

Deze financiële gegevens bevestigen de bevindingen van de vorige tabel. Van de totaal verleende subsidie in Zuidoost gaat ruim 81% naar aanvragen gericht op de piek Hightech systemen & materialen en 2% naar Food & Nutrition. In Zuidwest gaat ruim 55% van de totaal verleende subsidie naar projecten gericht op procesindustrie. In de Noordvleugel Randstad gaan naar de creatieve industrie en kennisintensieve zakelijke dienstverlening respectievelijk 35% en 34% van de totale verleende subsidie.

Opvallend is dat in sommige gevallen de verdeling van projecten niet evenredig is met de verdeling van subsidie. De verklaring hiervoor is de financiële omvang van de projecten: in Noord-Nederland is er één toegekende aanvraag meer op het gebied van sensortechnologie dan op de piek energie.

¹⁵ Omdat niet voor alle jaren de informatie over de hoofdpijk van het project beschikbaar is, hebben wij ons gebaseerd op zowel de aanvraaggegevens als beschikkinggegevens. Bij 112 projecten is gebruik gemaakt van aanvraaggegevens, voor de andere 132 projecten de beschikkinggegevens.

Kijkend naar de verleende subsidie, wordt er 22% meer subsidie verleend aan sensortechnologie dan aan energie. Andersom, in Noordvleugel Randstad zijn er vijf projecten meer op creatieve industrie dan op zakelijke dienstverlening. In termen van verleende subsidie is het verschil tussen beide pieken 0,3%.

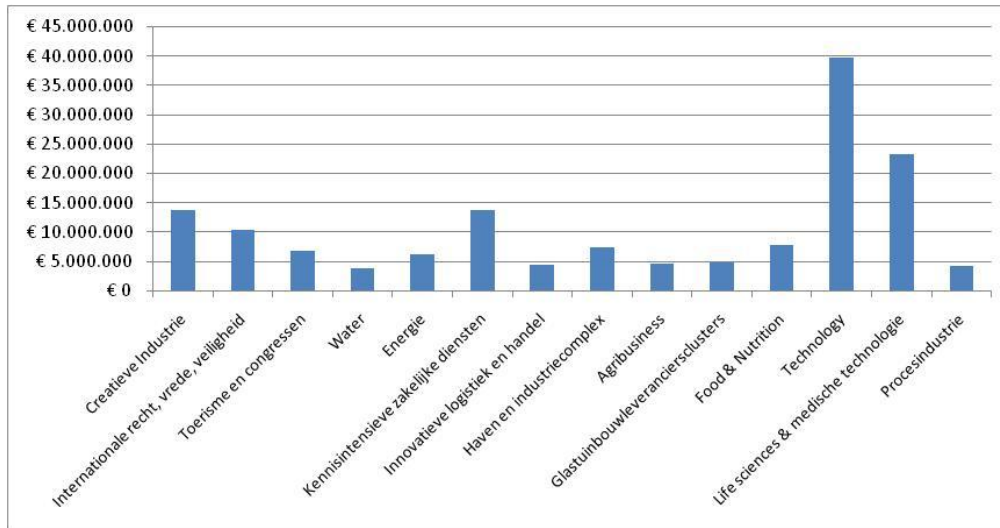
Tabel 10: verleende subsidie per piek en programmagebied

Piek	NN	NVR	ZVR	ZO	ZW	O
Energie	€ 6.212.864					
Water	€ 3.884.284					
Sensortechnologie	€ 12.399.022					
Agribusiness	€ 4.671.630					
Creatieve Industrie		€ 13.785.644				
Life sciences en medisch cluster		€ 4.598.551				
Innovatieve logistiek en handel		€ 2.546.336				
Toerisme en congressen		€ 5.237.128				
Kennisoverdracht & kennisint.zak.diensten		€ 13.683.180				
Haven en industriecomplex			€ 7.400.544			
Glastuinbouwleveranciersclusters			€ 4.841.374			
Internationale recht, vrede, veiligheid			€ 10.416.695			
Life & health sciences			€ 4.766.068			
Hightech systemen & Materialen				€ 23.221.609		
Life sciences & medische technologie				€ 4.849.093		
Food & Nutrition				€ 535.415		
Procesindustrie					€ 4.336.370	
Logistiek					€ 1.891.589	
Toerisme					€ 1.623.058	
Food & Nutrition						€ 7.362.235
Health						€ 10.992.159
Technology						€ 7.835.207

In grafiek 4 is de spreiding van de verleende subsidies over de verschillende sectoren aangegeven. Voor de sector technology zijn de pieken sensortechnologie, hightech systemen & materialen en technology samengevoegd. Onder de sector life sciences & medische technologie zijn de pieken life sciences & medisch cluster, health, life & health sciences en life sciences & medische technologie samengevoegd. De pieken innovatieve logistiek & handel en logistiek vallen beide onder de sector innovatieve logistiek en handel. Voor de sector toerisme en congressen zijn de pieken toerisme en toerisme & congressen samengevoegd en voor de sector food & nutrition zijn de twee pieken met dezelfde naam samengevoegd.

Hieruit blijkt dat de meeste subsidiegelden in de technologiesector en in de life sciences & medische technologie terecht komen. Dit valt mede te verklaren doordat in bijna elk programmagebied een piek binnen deze twee sectoren te vinden is.

Grafiek 4: verleende subsidie per sector

Tot slot hebben we ook de verdeling van de projectaanvragen over de verschillende type programmalijnen in beeld gebracht. In hoofdstuk 2 (pagina 11), is eerder al een indeling van de programmalijnen weergegeven.

Tabel 11: Aantal gehonoreerde aanvragen per type programmalijn¹⁶

Type programmalijn	Aantal gehonoreerde aanvragen
Aantrekken en stimuleren van nieuwe bedrijven	22
Ontwikkeling kansrijke product – markt combinaties	20
Uitbouw kennisinfrastructuur	63
Verbeteren organiserend vermogen	30
Versterken aanwezigheid kenniswerkers	9
Versterken regionale clustervorming en profilering	35
Versterken valorisatie van kennis	132
Versterken van de (internationale) concurrentiepositie	45

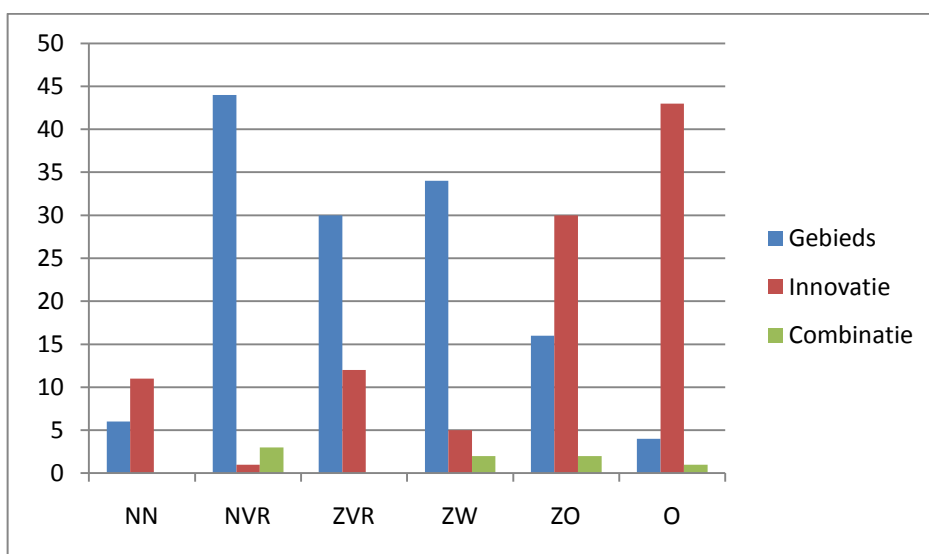
De meeste gehonoreerde aanvragen richten zich op het versterken van de valorisatie van kennis, en de uitbouw van de kennisinfrastructuur. Dit valt vooral te verklaren doordat in alle programma's deze programmalijnen ook het meest voorkomen. Tegelijk geeft het aan dat veel aanvragen gericht zijn op de ontwikkeling en valorisatie van (met name technologische) kennis.

¹⁶ Aanvragen kunnen passen in meerdere programma- en actielijnen. Het totaal aantal gehonoreerde aanvragen telt daarom op tot 356 in plaats van 244 aanvragen.

4.8 Verhouding gebiedsgerichte en innovatieprojecten

Van de 244 toegekende aanvragen zijn in totaal 134 projecten gebiedsgericht en 102 innovatieprojecten. Acht projecten zijn een combinatie tussen gebiedsgerichte en innovatieprojecten. Onderstaande grafiek geeft de verhouding tussen het aantal gebiedsgerichte en innovatieprojecten per programmagebied.

Grafiek 5: Aantallen gebiedsgerichte en innovatieprojecten

Uit deze figuur wordt duidelijk dat er verschillen zijn in de verdeling tussen gebiedsgerichte en innovatieprojecten per programmagebied. Programmagebieden met een groot aandeel in gebiedsgerichte projecten zijn de Noordvleugel Randstad, Zuidvleugel Randstad en Zuidwest. Innovatieprojecten komen vooral voor in programmagebied Oost en Zuidoost. Combinatieprojecten komen in enkele gevallen voor.

Dat er verschillen zijn per programmagebied in innovatieprojecten en gebiedsgerichte projecten hangt vooral samen met de economische structuur en de aard van de pieken in het programmagebied, en daarmee samenhangend de doelstellingen en dus ook programmalijnen. Zoals ook naar voren komt in tabel 9 en 10 zijn er in de programmagebieden Noord-Nederland, Zuidoost en Oost vooral technisch georiënteerde pieken die vooral innovatiegerichte projecten aantrekken.

4.9 Subsidieaanvragers

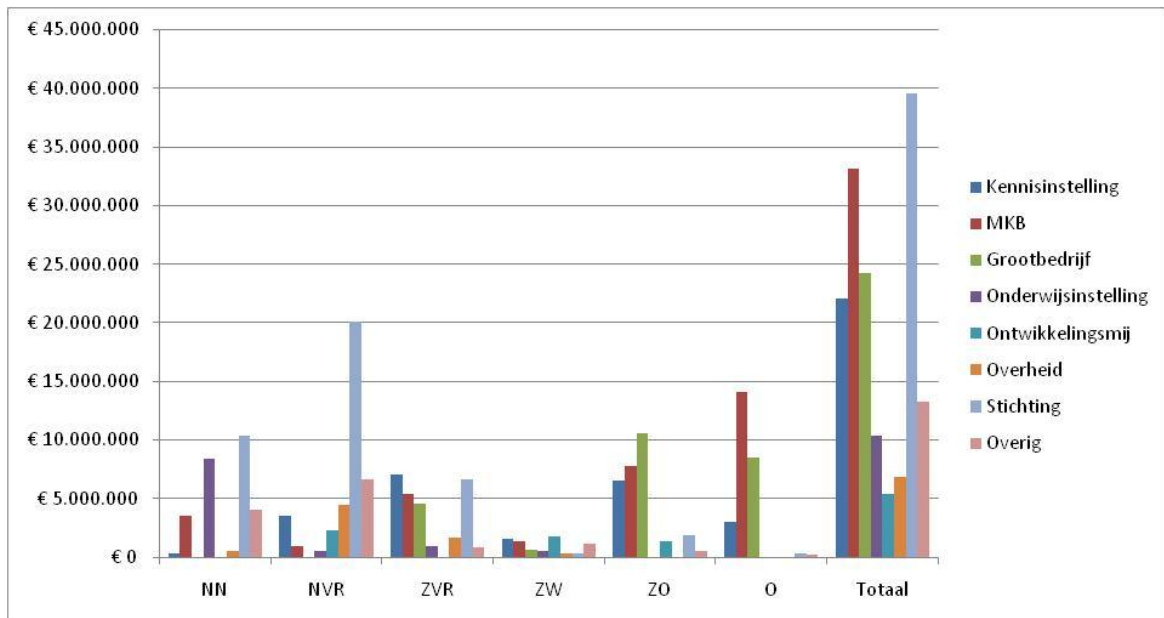
Wij hebben gekozen voor een indeling in 'type aanvragers' waarin wij onderscheid maken naar kennisinstellingen, onderwijsinstellingen, MKB, Grootbedrijf, ontwikkelingsmaatschappijen, overheden, stichtingen en overige aanvragers.¹⁷

Grafiek 6 laat per programmagebied de verleende subsidie per type hoofdaanvrager, ofwel penvoerder van een aanvraag, zien over de periode 2006-2009. Deze grafiek laat per programmagebied zien welk type penvoerder hoeveel subsidie heeft toegekend gekregen. Het type penvoerder geeft geen inzicht in de samenwerkingspartners van het project. Dit kunnen bijvoorbeeld MKB bedrijven zijn, terwijl de penvoerder een stichting is.

Voor alle programmagebieden samen wordt de meeste subsidie verleend aan penvoerders die een stichting of MKB bedrijf zijn. We nemen veel verschillen waar tussen de programmagebieden. In Noordvleugel Randstad wordt de meeste subsidie verleend aan stichtingen. In programmagebied Oost wordt de meeste subsidie verleend aan bedrijven, waaronder het MKB. In Zuidwest is de verdeling van de verleende subsidie redelijk gelijk verdeeld over de verschillende typen penvoerders, waarbij ontwikkelingsmaatschappijen er net uitspringen. In Noord Nederland wordt de meeste subsidie verleend aan stichtingen en onderwijsinstellingen. In de Zuidvleugel Randstad en in Zuidoost aan kennisinstellingen, MKB bedrijven, grootbedrijven, en in de Zuidvleugel Randstad bovendien ook veelal aan stichtingen.

---

¹⁷ Om te bepalen of een penvoerder een MKB bedrijf of grootbedrijf is wordt uitgegaan van de definitie van MKB-ondernemer van de Europese Commissie. Een MKB-onderneming wordt daarin gedefinieerd als een onderneming die, minder dan 250 werknemers heeft, óf een jaaromzet heeft van niet meer dan EUR 50 miljoen, óf een jaarlijks balanstotaal heeft van niet meer dan EUR 43 miljoen. Indien een andere onderneming overheersende zeggenschap heeft in de betreffende onderneming of ten minste over 25 procent van het kapitaal of de stemrechten daarin beschikt, is in beginsel voor de toepassing van de definitie het aantal werknemers en de omzet of het balanstotaal van beide ondernemingen samen bepalend.

Grafiek 6: Verleende subsidie naar type penvoerder per programmagebied

Onderstaande tabel laat zien hoeveel aanvragen er per type penvoerder gehonoreerd zijn.

Tabel 12: Gehonoreerde aanvragen per type hoofdaanvrager en programmagebied

	NN	NVR	O	ZVR	ZO	ZW	Totaal
Kennisinstelling	0	6	5	11	13	6	41
MKB	5	3	28	9	11	9	65
Grootbedrijf	0	0	13	6	15	3	37
Onderwijsinstelling	4	1	0	2	0	2	9
Ontwikkelingsma.	0	1	0	0	3	10	14
Overheid	2	6	0	2	0	2	12
Stichting	6	18	1	10	4	4	43
Overig	0	13	1	2	2	5	23

Het beeld over de aantallen aanvragen in deze tabel komt overeen met het beeld over de subsidiebedragen in grafiek 6. Opvallend is dat over alle programmagebieden samen de meeste penvoerders van de gehonoreerde aanvragen MKB bedrijven zijn, maar dat aan stichtingen het grootste subsidiebedrag toegekend is.

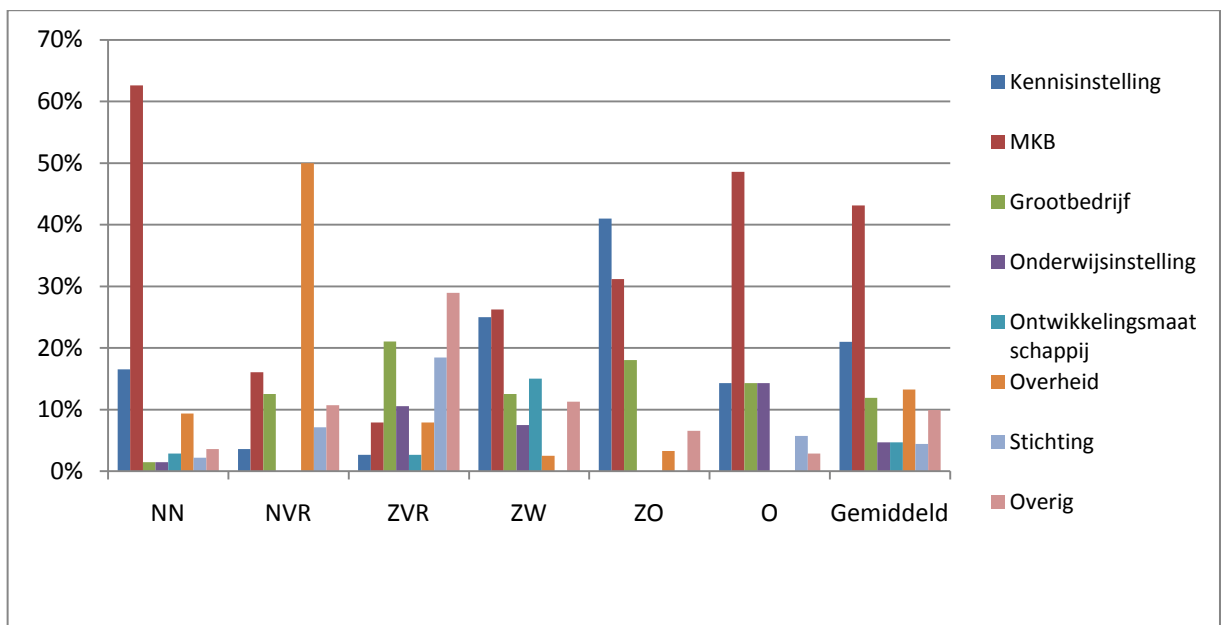
Dat in de Noordvleugel Randstad stichtingen de grootste groep penvoerders zijn en in mindere mate individuele bedrijven komt doordat in dit programmagebied aanvragen vooral worden gedaan in een samenwerkingsverband van bedrijven onder de naam van een stichting. In programmagebied Oost

wordt juist gestimuleerd om een individuele organisatie als penvoerder te laten optreden, ook als sprake is van een samenwerkingsverband.

Voor de 50 projecten die we nader hebben onderzocht is ook in beeld gebracht hoe eventuele samenwerkingsverbanden 'achter' de penvoerders zijn samengesteld. Het gaat dan om medeaanvragers, projectpartners of partners in het samenwerkingsverband van de penvoerder. In grafiek 7 is de samenstelling weergegeven. Overigens komen in de categorie stichtingen en overig ook veel organisaties voor die zich specifiek richten op het MKB. En ook als er geen MKB of grootbedrijf in een samenwerkingsverband participeert, is het mogelijk dat het om een project gaat dat hen wel als directe doelgroep heeft.

Grafiek 7: Samenstelling samenwerkingsverband per aanvraag, voor de 50 nader onderzochte aanvragen¹⁸

Het algemene beeld, zichtbaar in de kolom 'gemiddeld', is dat het MKB het grootste aandeel heeft in de samenwerkingsverbanden, gevolgd door kennisinstellingen. Tussen de programmegebieden zijn er veel verschillen in de gemiddelde samenstelling.

In Noord-Nederland valt het hoge aandeel MKB bedrijven op. Dit beeld wordt met name beïnvloed door het samenwerkingsverband van de stichting Wetsus, waarin 70 midden- en kleinbedrijven

¹⁸ Van de 50 nader onderzochte aanvragen is het aantal partners van elke categorie in beeld gebracht, inclusief de penvoerder, als percentage van het totaal aantal samenwerkingspartners. In NN zijn twee aanvragen door hetzelfde samenwerkingsverband ingediend (Wetsus), met een groot aantal partners. Dit samenwerkingsverband is in de figuur slechts eenmaal meegerekend. Bepaalde samenwerkingspartners, zoals overheden of ontwikkelingsmaatschappijen, kunnen in meerdere samenwerkingsverbanden of aanvragen partner zijn. In deze grafiek zijn deze organisaties dan meerdere malen meegerekend.

participeren. Ook het aandeel kennisinstellingen is door dit specifieke samenwerkingsverband relatief hoog (in Wetsus participeren 13 kennisinstellingen). Ook het gemiddeld aantal samenwerkingspartners is hierdoor hoog in dit programmagebied: 31. Zoals uit grafiek 6 en tabel 12 bleek zijn MKB en stichtingen het meest penvoerder, en gaat naar deze laatste categorie de meeste subsidie in dit programmagebied. Op basis van de analyse van de 50 projecten komt dit indirect vooral ten goede aan MKB bedrijven en kennisinstellingen.

In het programmagebied Noordvleugel Randstad vormen overheden het grootste aandeel in de samenwerkingsverbanden. Een bepalend project hierbij is Digitale marktplaatsen in de NV, waarin 18 overheden samenwerken. Hoewel het grootste aandeel van de subsidie verleend wordt aan stichtingen, die tevens het vaakst penvoerder zijn, maken overheden dus met name deel uit van het achterliggende samenwerkingsverband. Gemiddeld genomen heeft een samenwerkingsverband in dit programmagebied vijf partners.

De samenwerkingsverbanden in programmagebied Zuidvleugel bestaan vooral uit de categorie 'overig', grootbedrijven en stichtingen. Kennisinstellingen en stichtingen zijn hierbij het vaakst penvoerder en ook het grootste deel van de verleende subsidie wordt aan hen verleend, zo bleek uit grafiek 6 en tabel 12. De kennisinstellingen vormen uiteindelijk maar een klein aandeel in het samenwerkingsverband. Het gemiddeld aantal samenwerkingspartners is in dit programmagebied 4.

In programmagebied Zuidwest zijn de samenwerkingsverbanden divers samengesteld, maar vooral met MKB bedrijven en kennisinstellingen. Eerder bleek een vergelijkbaar en divers beeld onder de penvoerders en de penvoerende organisatie waaraan de meeste subsidie verleend werd. Hoewel daar ontwikkelingsmaatschappijen net bovenuit staken, hebben zij in het samenwerkingsverband een veel kleiner aandeel. Een samenwerkingsverband bestaat hier uit gemiddeld negen partners.

In Zuidoost bestaan de samenwerkingsverbanden vooral uit kennisinstellingen, MKB en grootbedrijven. Dit beeld komt overeen met tabel 12 en grafiek 6, waarin bleek dat deze categorieën ook het grootste deel van de subsidie ontvangen en het meest penvoerder zijn. In een gemiddeld samenwerkingsverband in dit programmagebied participeren zes partners.

In programmagebied Oost vormt het MKB het grootste aandeel in de samenwerkingsverbanden. De MKB bedrijven zijn ook het meest penvoerder en ontvangen het grootste deel van de subsidie, zo bleek eerder al. Gemiddeld bestaat een samenwerkingsverband hier uit drie partners.

4.10 Conclusies

- De PiD-subsidieregeling heeft in de onderzoeksperiode tot in totaal 419 subsidieaanvragen geleid. Daarvan er zijn op de peildatum 244 gehonoreerd, wat leidt tot in totaal € 157.090.053 aan verleende subsidie.
- De uitvoeringskosten zijn in de loop der jaren toegenomen tot € 3.156.886 per jaar op de peildatum, vooral doordat er meer aanvragen in beheer zijn. De uitvoeringskosten vormen 3% van het beschikbare subsidiebedrag op de peildatum, wat overeenkomt met andere innovatie(subsidie)regelingen van deze omvang.

- Uit de gegevens komt naar voren dat in alle programmagebieden, behalve Noord-Nederland, meer subsidie is aangevraagd dan oorspronkelijk beschikbaar. Desalniettemin is in de programmagebieden, behalve Oost Nederland, minder subsidie verleend dan geraamd. Een verklaring is dat niet alle projecten voldoen aan de eisen van de regeling, waaronder de kwaliteit en staatssteuntoets.
- De regeling heeft tijd nodig gehad om 'op gang te komen'. Dit komt naar voren in de ontwikkeling van de verleende subsidie. In de eerste tender van 2009 wordt in alle programmagebieden, behalve Noordvleugel Randstad, meer subsidie verleend dan in de andere jaren. Dit komt doordat er steeds meer kwalitatief goede aanvragen komen. Als deze inhaalslag zich in de tweede helft van 2009 en 2010 doorzet is de verwachting dat eind 2010 alle gelden worden benut.
- De financiële omvang van de projecten is voor alle programmagebieden en jaren redelijk vergelijkbaar. De grootste projecten zijn te vinden in Noord-Nederland, de kleinste in programmagebied Zuidwest.
- Het aandeel gemiddelde subsidie (PiD en cofinanciering) in de totale gemiddelde projectkosten is vooral groot in de programmagebied Zuidvleugel en met name klein in de programmagebied Zuidoost. Dit hangt sterk samen met het type aanvraag (gebiedsgericht of innovatieproject) en de daarmee verbonden maximumgrenzen aan het percentage subsidie dat gevraagd mag worden.
- In sommige programmagebieden is het moeilijker om de subsidiebudgetten weg te zetten in goede projecten dan in andere programmagebieden. Uit de gegevens komt naar voren dat de Noord- en Zuidvleugel Randstad wat achter blijven in de besteding van de gelden ten opzichte van de andere programmagebieden. Hoewel er wel veel aanvragen worden gedaan, wordt (zeker in de Noordvleugel) maar een deel gehonoreerd. Vooral als een aantal 'grote' aanvragen niet gehonoreerd wordt beïnvloed dit het verleende subsidiebudget voor dit programmagebied. Factoren die hierop van invloed zijn, zijn de complexe bestuurlijke structuur van het programmagebied en het ontbreken van regionale ontwikkelingsmaatschappijen.
- De verdeling van projecten en subsidiegelden over de pieken is ongeveer gelijk en per programmagebied zijn er, met enkele uitzonderingen, vrijwel geen pieken die achterblijven. Programmacommissies, decentrale overheden en ontwikkelingsmaatschappijen hebben een rol gehad in de gelijke verdeling van de projecten over pieken, doordat zij veel inspanningen hebben verricht om op alle pieken projecten los te trekken. De meeste gehonoreerde aanvragen en de meeste verleende subsidiegelden gaan naar de piek Hightech systemen & materialen (programmagebied Zuidoost). De piek Food & Nutrition, in hetzelfde programmagebied, blijft in beide opzichten het meest achter van alle pieken.
- De meeste verleende subsidiegelden gaan naar de *sectoren* technologie en life sciences & medische technologie. In bijna alle programmagebieden zijn pieken binnen deze sectoren te vinden.

- Er zijn verschillen in de verdeling tussen gebiedsgerichte en innovatieprojecten per programmagebied. Dit is gezien de aard van de pieken in het programmagebied en de daarmee samenhangende doelstellingen en dus programmalijnen een logische constatering, omdat technisch georiënteerde pieken vooral innovatieprojecten aan trekken. Ook stimuleert de programmacommissie in programmagebied Oost niet om gebiedsgerichte aanvragen in te dienen.
- De meeste penvoerders zijn stichtingen of MKB bedrijven. Verschillen tussen programmagebieden hebben vooral te maken met het stimuleren om geen stichting op te laten treden als penvoerder. Het MKB heeft het grootste aandeel in de samenwerkingsverbanden die achter de penvoerders schuil gaan, gevolgd door kennisinstellingen. Tussen de programmagebieden zijn ook hier veel verschillen in de gemiddelde samenstelling.

5. Effecten van de subsidieregeling Pieken in de Delta

5.1 Vooraf

In dit hoofdstuk gaan we in op de *effecten* van de subsidieregeling PiD. Het leggen van causale verbanden tussen de projecten die uitgevoerd zijn en de economische effecten in de programmagebied is complex, met name het aangeven welke effecten toe te schrijven zijn aan specifiek de PiD-subsidieregeling en welke aan andere ontwikkelingen. Daarnaast is de periode waarop deze evaluatie zich richt erg kort. Veel effecten zullen pas na langere tijd optreden, laat staan zichtbaar worden.

Binnen dit onderzoek richten wij ons daarom niet op het meten van de harde causale relaties, maar op het aantonen van *plausibiliteit*. Daarbij gaat het erom vast te stellen of de projecten *logischerwijs* bijdragen aan de versterking van de regionale economische structuur. We doen geen uitspraken over de effecten per piek, aangezien hier door de nog beperkte zichtbaarheid van effecten en het grote aantal en de grote diversiteit aan pieken, programmalijnen en actielijnen geen zinvolle analyse te maken was. Wel geven we daar waar mogelijk aan, aan welke doelstellingen en programmalijnen de effecten vooral bijdragen.

5.2 Variëteit aan effecten

We onderscheiden in dit hoofdstuk verschillende soorten effecten. We hebben hiervoor telefonische interviews gehouden met 47 projectleiders, waarvan de helft van reeds afgeronde projecten, en de helft nog lopende projecten. Allereerst kijken we naar de korte termijneffecten op projectniveau: zijn er al effecten zichtbaar direct gekoppeld aan de projecten die subsidie hebben ontvang als zodanig en zo ja, welke zijn dit? Ten tweede kijken we naar de langere termijn effecten van de PiD-projecten op piek- en of regionaal niveau. We kijken hier naar de bijdrage van de PiD-projecten aan een mogelijke verbetering van het organiserend vermogen, productiestructuur, ondernemers- en (fysieke) vestigingsklimaat, innovatie en/of werkgelegenheid. In de derde plaats geven wij inzicht in de zogenaamde hefboomeffecten van PiD-subsidieregeling. We verstaan onder het hefboomeffect twee zaken: of de subsidieregeling andere financiële publieke middelen heeft losgemaakt en of de PiD-gedachte 'sterker maken wat sterk is' is overgenomen door de regionale spelers. Tot slot bespreken we de bedoelde en onbedoelde neveneffecten.

5.3 Korte termijn effecten op projectniveau

Van de projectleiders van de afgeronde projecten geeft nagenoeg iedereen aan dat (bijna) alle doelstellingen behaald zijn. Van de lopende projecten geven de respondenten aan dat ze hierover nog geen uitspraken kunnen doen, of dat ze de verwachting hebben dat alle doelstellingen gehaald zijn. De korte termijneffecten die door betrokkenen genoemd worden zijn divers.

5.3.1 Samenwerking tussen overheden, ondernemers en onderwijs/onderzoek

Het meest genoemde effect van de PiD-projecten is de verbeterde samenwerking tussen de drie O's (onderwijs/onderzoek, ondernemer en overheid). Dit effect wordt door nagenoeg alle 47 projectleiders expliciet genoemd als positief effect. Door het betrekken van onderwijs- en onderzoeksinstellingen hebben projecten inhoudelijk meer diepgang gekregen en dankzij de betrokkenheid van het bedrijfsleven waren de projecten concreet en resultaatgericht. In Zuidwest en Oost geven (bijna) alle respondenten dit aan, in Zuidoost en Zuidvleugel Randstad ongeveer de helft van de respondenten. In de Noordvleugel en Noord-Nederland vinden respondenten het lastiger om hier al uitspraken over te doen. De subsidieregeling zorgt er dus voor dat partijen bij elkaar worden gebracht of elkaar bewust opzoeken om in gezamenlijkheid een projectvoorstel te schrijven en uit te voeren. In een aantal gevallen kenden de samenwerkende organisaties elkaar wel al redelijk, maar kregen ze dankzij samenwerking in een PiD-project veel beter inzicht in elkaars bedrijfs- en productieprocessen, waardoor de kwaliteit van samenwerking verder is verbeterd.

Aansluitend bij dit effect is de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt door sommige projecten verbeterd. In Zuidwest bijvoorbeeld zijn de MBO en HBO maintenanceopleidingen aangepast op de eisen die bedrijven in het maintenancecluster in Zuidwest-Nederland stellen ten aanzien van de vaardigheden en kennis van personeel. Ook worden nieuwe opleidingen ontwikkeld voor een enkele sector, zoals in de Noordvleugel in gaming.

Deze korte termijn effecten dragen bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in programmalijnen die zich richten op het verbeteren van het organiserend vermogen, het uitbouwen van de kennisinfrastructuur, het versterken van regionale clustervorming en profilering en het versterken van de aanwezigheid van kenniswerkers (zie ook pagina 11).

5.3.2 Innovatie

Onder innovatie valt meer dan alleen technologische innovatie. Innovatie is mogelijk in producten, diensten, processen, organisatie en sociale innovatie (de wijze waarop werk is georganiseerd).

Uit de interviews komt naar voren dat er een duidelijk verschil is tussen gebiedsgerichte en innovatieprojecten in het type innovatie dat wordt bereikt. Bij gebiedsgerichte projecten bestaat de innovatie vooral uit het verbeteren van de *randvoorwaarden* waarbinnen een (product-, proces- of dienst)innovatie zou kunnen ontstaan, zoals het organiseren van ontmoetingen, of het faciliteren van starters door middel van een testlaboratorium met kostbare apparatuur waar zij tegen schappelijke prijzen gebruik van kunnen maken. Over het creëren van deze randvoorwaarden zijn de respondenten positief: van de 27 gebiedsgerichte projecten geven er 20 aan dat de randvoorwaardelijke sfeer sterk verbeterd is.

Innovatieprojecten richten zich wel meer op de technologische ontwikkeling van een product of dienst. In het merendeel van de innovatiegerichte projecten is, dankzij de subsidie, die kennis opgedaan die nodig was om het product verder te ontwikkelen. In iets minder dan de helft van de projecten is de innovatie nog niet volledig ontwikkeld in een product dat direct op de markt gezet kan worden. Het succesvol afronden van de onderzoeksfase was veelal ook de doelstelling van de projecten. De follow-up van deze onderzoeksfase moet in veel gevallen nog plaats vinden,

bijvoorbeeld in vervolgstudies, uitwerken van business cases of vergroten van de naamsbekendheid.

De korte termijn effecten op het gebied van innovatie dragen vooral bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op het versterken van valorisatie van kennis en het ontwikkelen van kansrijke product – markt combinaties.

5.3.3 Arbeidsplaatsen, nieuwe bedrijven en starters

Tien van de 47 projectleiders, met name in de programmagebieden Oost, Zuidoost en Zuidwest, geven aan dat hun project op korte termijn heeft geleid tot extra werkgelegenheid, onder andere in de vorm van stageplaatsen. Het gaat dan vaak om werkgelegenheid die samenhangt met de uitvoering van een specifiek PiD-project. Een enkeling in Zuidwest en Zuidoost geeft aan dat door het project nieuwe bedrijfsvestigingen van elders zijn aangetrokken. In de andere programmagebieden geeft geen van de respondenten aan dat dit nu al is gebeurd. In de programmagebieden Zuidwest en Zuidoost geven respectievelijk twee en drie respondenten aan dat door hun project startende bedrijven reeds zijn geholpen.

Deze korte termijn effecten dragen vooral bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op het aantrekken en stimuleren van nieuwe bedrijven.

5.3.4 Fysieke vestigingsklimaat en winstgevendheid

We hebben in de 47 telefonische interviews de projectleiders bevraagd op effecten op het fysieke vestigingsklimaat. In een heel enkel geval heeft een project volgens de projectleider bijgedragen aan de verbetering van de bereikbaarheid. Ook gaf slechts één respondent aan dat de lasten en regeldruk ten behoeve van de piek is verminderd als gevolg van het project. De verbetering van vestigingslocaties wordt door geen van de projectleiders genoemd als effect. Dit sluit aan bij het beeld dat in de programmalijnen het fysieke vestigingsklimaat niet terugkomt, en decentrale partijen hier dus niet voor hebben gekozen bij de nadere invulling.

Slechts een enkele respondent geeft aan dat de resultaten van het project hebben geleid tot een vergrote efficiëntie en daarmee omzetstijging of kostenreductie, waardoor het bedrijf op dit moment al meer winst maakt. Een voorbeeld is het project IRIS, waarbij een systeem ontwikkeld is waardoor een bedrijf de monitoring en het aansturen voor onderhoud van apparatuur als complexe printers op afstand kan uitvoeren, wat onder andere tot minder reistijd leidt. Het overgrote deel van de respondenten geeft echter aan dat de opbrengsten van een PiD-project vooralsnog niet uitgedrukt kunnen worden in termen van geld.

5.3.5 Zonder PiD-subsidie?

Het merendeel van de respondenten geeft aan dat het project zonder PiD-subsidie niet van de grond zou zijn gekomen. Redenen hiervoor zijn het ontbreken van voldoende financiële middelen bij de participerende organisaties maar ook het ontbreken van een 'neutrale' partij die geen direct commercieel belang heeft. Met name in projecten waarbij concurrerende bedrijven informatie moeten delen, werkt de betrokkenheid van derden drempelverlagend. Doordat de regeling partijen dwingt tot een goede organisatie van de samenwerking durven organisaties de samenwerking

eerder aan. In een enkel geval, zoals bij het project Centrum voor Internationaal recht, vrede, veiligheid en wederopbouw, geeft de projectleider aan dat de PiD-regeling zelfs aanleiding is geweest om het project op te zetten.

In andere gevallen geven respondenten aan dat het project wél doorgedaan zou zijn, maar dan in een andere, minder ambitieuze vorm. Bijvoorbeeld met minder partners of zonder betrokkenheid van kennisinstellingen dan wel bedrijfsleven. Ook geeft een aantal respondenten aan dat het project wellicht later van start gegaan zou zijn, omdat in tijden van economische crisis er minder budgettaire ruimte is voor investeringen in innovatie.

De 47 geïnterviewde projectleiders geven gemiddeld een 7,5 aan de PiD-regeling. Deze waardering is voor alle programmagebieden vergelijkbaar. Projectleiders die de regeling lager waarderen geven vooral aan dat ze de administratieve last hoog vinden (met name voor kleinere bedrijven). Daar waar projectleiders een hoger cijfer geven, is dit vaak om de waardering voor de insteek van het programma (gebiedsgericht, met focus op pieken) tot uiting te brengen of in een enkel geval de goede ondersteuning.

5.4 Lange termijn effecten

Het is lastig uitspraken te doen over de (verwachte) lange termijn effecten van de regeling voor het programmagebied of piek. Een causaal verband tussen de projecten of zelfs specifiek de PiD-regeling en de lange termijn effecten is op dit moment moeilijk hard te maken. Toch zijn op basis van plausibiliteit wel uitspraken te doen of de projecten *logischerwijs op termijn* bijdragen aan de versterking van de regionale economische structuur. Wij hebben het hierbij over effecten in verschillende hoedanigheden. Een van de effecten betreft het organiserend vermogen in de programmagebied, het bundelen van krachten. De samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en andere organisaties leidt namelijk tot een versterking van de productiestructuur (de wijze waarop een product of dienst tot stand komt). Binnen een piek verbetert de samenhang, versterkt de keten, en zijn meer startende bedrijven te vinden. Parallel daaraan worden effecten zichtbaar in het ondernemers- en vestigingsklimaat, zoals een verbetering van de bereikbaarheid, arbeidsmarkt, vestigingslocaties, verbinding met onderwijs en verbeterd de winstgevendheid van bedrijven. Ook op het innovatievlak worden effecten zichtbaar, door demoprojecten, implementatie en verspreiding naar andere bedrijven. Hieruit voortvloeiend zijn vervolgens effecten zichtbaar in de vorm van een toename van het aantal arbeidsplaatsen. In deze paragraaf lopen we deze verschillende soorten lange termijn effecten langs.

5.4.1 Organiserend vermogen in het programmagebied

De respondenten, zowel projectleiders als leden van de programmacommissies, ambtenaren en intermediairs, geven aan dat het organiserend vermogen in het programmagebied mede dankzij PiD vergroot is zich ook nog verder zal vergroten. De argumenten hiervoor bij individuele projecten zijn dezelfde als op projectniveau: de organisaties weten elkaar steeds beter te vinden en waarderen elkaars inbreng in de samenwerking. Zonder de interactie tussen overheid, onderwijs en ondernemers, zouden de projecten niet de kwaliteit en innovatieve vermogen hebben bereikt als nu het geval is. In verschillende interviews hebben betrokkenen aangegeven te geloven dat de

samenwerking in het programmagebied *duurzaam* van aard is. Met andere woorden: niet alleen binnen de specifieke projecten zoeken organisaties elkaar op, maar ook buiten PiD geven organisaties vervolg gegeven aan hun samenwerking. Overigens is het nu nog te vroeg om hierover harde uitspraken te doen.

Deze lange termijn effecten dragen met name bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op het verbeteren van het organiserend vermogen (zie ook pag. 11).

5.4.2 Innovatie: kennis, kunde, kassa

De lange termijn effecten van innovaties bespreken wij aan de hand van de driedeling kennis-kunde-kassa. *Kennis* gaat over de kennishuishouding van het cluster (ontwikkelen van kennis). *Kunde* gaat over het operationeel vermogen van het cluster (verspreiden van toepasbare kennis). *Kassa* betreft ten slotte de businessprestaties van het cluster (het naar de markt brengen van de toepassing).

Afgaande op de 47 geïnterviewde projectleiders en de beschikbare onderzoeksrapportages bevinden de projecten zich met name in het kennisstadium (bijvoorbeeld de ontwikkeling van ICT toepassingen of onderzoek naar een nieuwe medicijn) en het kundestadium (zoals het inrichten van kenniscentra en het daadwerkelijk toepassen van de opgedane kennis in bijvoorbeeld het bouwen van nieuwe machines). In de gesprekken met de projectleiders werd door een aantal respondenten aangegeven dat ze verwachten dat hun project in de toekomst tot kostenbesparing en omzetsijging zal leiden, maar dat ze op dit moment die 'kassafase' nog niet bereikt hebben.

In verschillende gesprekken is de waardering uitgesproken over de ruimte die de subsidieregeling PiD biedt voor het creëren van randvoorwaarden, samenwerking en innovatie en dat dit in vergelijking met andere (innovatie)regelingen een belangrijke toegevoegde waarde is van de regeling.

(Product)innovaties worden vaak ontwikkeld aan de hand van cases. Deze zijn vaak wel succesvol maar er is vaak nog weinig bekend over hoe de ontwikkeling daarna is. Er zijn wel signalen dat een innovatie vervolgens ook door een ander bedrijf wordt toegepast of zelfs toepassing in een andere piek/sector mogelijk is. Dit laatste is vooral te zien bij meer 'ondersteunende' sectoren/ pieken als ICT en de creatieve industrie. Een voorbeeld is de toepassing van gaming technologie in de medische sector. Ook blijkt in een enkel geval interesse voor kennis en kunde van bedrijven en kennisinstellingen uit andere programmagebieden of zelfs uit het buitenland.

Deze lange termijn effecten dragen met name bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op het versterken van valorisatie van kennis en de ontwikkeling van kansrijke product – markt combinaties.

5.4.3 Versterken productiestructuur in het programmagebied

In deze paragraaf bespreken wij de versterking van de productiestructuur in het programmagebied. Onder productiestructuur verstaan wij de samenhang tussen bedrijven binnen een piek, o.a. met toeleverende en uitbestedende bedrijven.

Veel respondenten, zowel de projectleiders als projectoverstijgende geïnterviewden, geven aan dat de samenhang tussen bedrijven wordt versterkt door de PiD-subsidieregeling. Dit hangt samen met de versterking van het organiserend vermogen en de verbeterde samenwerking tussen overheden, ondernemers en onderwijs zoals op projectniveau bleek. Niet alle samenwerking tussen organisaties en in de keten zal op de lange termijn blijven bestaan, maar het ligt wel in de lijn der verwachting dat de productiestructuur op de lange termijn versterkt wordt. Veel respondenten geven ook aan dat zij verwachten dat er in de pieken een toename van bedrijvigheid en startende bedrijven plaats zal vinden of dat hiervoor al tekenen zijn. Zo geven meerdere respondenten aan dat de gamingsector (piek creatieve economie in de Noordvleugel Randstad) in zowel kennis, opleiding, als aantal starters is gegroeid door de PiD-regeling.

Deze lange termijn effecten dragen met name bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op het versterken van regionale clustervorming en profilering, en op het aantrekken en stimuleren van nieuwe bedrijven.

5.4.4 Ondernemers- en (fysieke) vestigingsklimaat

Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat er weinig projecten zijn waarvan te verwachten is dat ze op de lange termijn effect zullen hebben op het ondernemers- en (fysieke) vestigingsklimaat. Er zijn nauwelijks projecten die zich richten op de verbetering van de bereikbaarheid, vestigingslocaties, en de vermindering van lasten en/of regeldruk ten behoeve van een piek. De verbinding met onderwijs en scholing en eventueel de verbetering van de arbeidsmarkt is in enkele projecten wel een beoogd effect. Het gaat daarbij echter meer over de ontwikkeling en benutting van kennis. De verbetering van de winstgevendheid van bedrijven binnen een piek is vaker een beoogd effect in de projecten.

Deze lange termijn effecten dragen met name bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmalijnen die zich richten op de uitbouw van de kennisinfrastructuur, het aantrekken en stimuleren van nieuwe bedrijven en het versterken van de aanwezigheid van kenniswerkers.

5.4.5 Werkgelegenheid

Zoals bij de korte termijn effecten beschreven is, zijn door sommige projecten extra arbeidsplaatsen gecreëerd. Op de langere termijn zijn moeilijk voorspellingen te doen, omdat het in de meeste gevallen ook om een indirect effect gaat dat pas aan het einde van de waardeketen zichtbaar wordt. Daar waar in een piek de werkgelegenheid toeneemt, is dit niet geheel te herleiden naar de PiD regeling. Respondenten geven aan dat vanuit het oogpunt van versterking van de productiestructuur er bewust geen extra arbeidsplaatsen komen, maar dat meer kwaliteit en meer efficiëntie juist tot een betere concurrentiepositie zal leiden. Deze effecten kunnen dus in strijd met elkaar zijn. Bij andere projecten is de verwachting van respondenten wel dat het project op lange termijn tot meer werkgelegenheid zal leiden. Daar waar nieuwe bedrijvigheid wordt aangetrokken en ligt dit ook in de lijn der verwachting.

5.5 Hefboomeffecten

We hebben de respondenten gevraagd naar twee soorten hefboomeffecten:

- In hoeverre is in het beleid van decentrale overheden meer gericht op het sterker maken wat sterk is (ofwel de pieken)?
- In hoeverre heeft PiD als hefboom gewerkt om overige financiële middelen te richten op de pieken, zoals die van de decentrale overheden, EFRO, FES, Nota Ruimte, Topper en gelden van andere departementen zoals o.a. VenW, Justitie, OCW en LNV?

De decentrale overheden geven aan dat het programma PiD voor hun programmagebied goed aansluit bij de doelstellingen van het eigen beleid en verder versterkt. De toegevoegde waarde van PiD is dat het focus biedt voor *gezamenlijk optrekken*. De cofinanciering komt daardoor makkelijker tot stand. Respondenten geven aan dat in de periode vóór PiD er minder gezamenlijkheid was in de focuspunten. Nu hoeft er niet telkens opnieuw gediscussieerd te worden over de inhoudelijke doelstellingen, de neuzen staan dezelfde kant op. De regionale betrokkenen waarderen bovenal het gebiedsgerichte karakter van deze regeling. De ruimte voor regionale diversiteit wordt door de respondenten zeer gewaardeerd. Sterker nog: in de toekomst zou wat hen betreft het zwaartepunt nog meer in de regio kunnen liggen. Nu leeft het gevoel bij verschillende respondenten dat de decentrale overheden de projecten van EZ cofinancieren, in plaats van andersom. Verschillende respondenten geven aan dat, ondanks deze verschuiving naar de regio's, het beleid toch 'Haags' blijft. Door meer verantwoordelijkheden bij de regio te beleggen, zou dit volgens hen het commitment en de betrokkenheid van regionale partners verder kunnen vergroten.

De respondenten hebben aangegeven geen zicht te hebben op het tweede type hefboomwerking van de subsidieregeling, namelijk richting andere rijksregelingen.

Het ministerie van EZ is er van overtuigd, en krijgt daarvoor ook van andere departementen signalen, dat zij met de beleidsnota Pieken in de Delta én de bijbehorende subsidieregeling, rijksmiddelen heeft kunnen richten op de binnen PiD geformuleerde prioriteiten (pieken). Ook waar het gaat om middelen uit de begroting van andere departementen. Binnen interdepartementale besluitvorming over bijvoorbeeld het MIRT heeft EZ met Pieken in de Delta een gefocuste agenda ingebracht en met de bijbehorende subsidieregeling ook (in)direct invloed uitgeoefend. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in de MIRT projectenboeken waarin de budgetten gericht op infrastructuur (wegen, vaarwegen en spoor) en de ontwikkeling van bedrijventerreinen vanuit de andere ruimtelijke departementen V&W, LNV en VROM ook gericht zijn op de prioriteiten uit Pieken in de Delta.

Het ministerie van EZ creëert met Pieken in de Delta 'leverage' door de piekenvisie, sterker maken wat sterk is, te verbinden met agenda's binnen EZ en die van andere departementen. Zo vormt de piekenvisie een rode draad in de huidige Nota Ruimte, waardoor ook vanuit economische motieven de ruimtelijke prioriteiten zijn benoemd. De piekenvisie diende daarnaast als kader voor de toedeling van middelen uit de FES-enveloppe Sterke Regio's, van waaruit projecten worden gerealiseerd, voor additionele infrastructuur voor ontsluiting van de kerngebieden waarin de sterke clusters gehuisvest zijn. Daarnaast gaat het om projecten als een internationale school in

Eindhoven, Hightech Factory in Wageningen en campussen. Ook zijn enkele projecten uit het Nota Ruimte budget ingezet op basis van de Piekenvisie. In de Randstadvisie 2040 is de filosofie “sterker maken wat sterk is”, een belangrijk uitgangspunt.

Vanuit de Piekenvisie is EZ ook betrokken bij de MIRT-gebiedsagenda's. Zo bezien vormt PiD niet alleen een specifieke aanpak bovenop het economisch basispakket, maar ook de economische, gebiedsgerichte kop op het generiek beleid van andere departementen.

Afhankelijk van de specifieke sterkte wordt samengewerkt met betrokken departementen. Een voorbeeld daarvan is de aanpak van het Haagse cluster rond internationaal recht, vrede en veiligheid, waar EZ samenwerkt met Justitie, Buitenlandse Zaken en OCW.

De Piekenvisie vormt ook een hefboom naar andere overheden. In het kader van de Europese structuurfondsmiddelen is een Nationaal Strategisch Referentiekader structuurfondsen opgesteld waarvoor het rijk cofinancieringsmiddelen beschikbaar heeft gesteld. In de vier landsdelen is wat betreft het EFRO een en ander nader uitgewerkt in Operationele Programma's EFRO. Het gedachtegoed van Pieken in de Delta heeft deels zijn invloed gehad op deze programma's.

5.6 (On)gewenste neveneffecten

In de verschillende interviews zijn effecten genoemd die wel zichtbaar het gevolg zijn van de PiD-regeling, maar die we niet van tevoren hadden voorzien: neveneffecten. Deze kunnen zowel gewenst als ongewenst zijn. Uit de interviews zijn geen ongewenste neveneffecten naar voren gekomen, wel gewenste neveneffecten. In deze paragraaf lichten we deze effecten toe.

Een eerste neveneffect dat we signaleren is dat dankzij de indeling in programmagebieden de samenwerking tussen provincies is verbeterd. Zo zijn onder andere Gelderland en Overijssel (programmagebied Oost) en Zeeland en Noord-Brabant (programmagebied Zuidwest) beter met elkaar gaan samenwerken. Een Zeeuwse respondent gaf bijvoorbeeld aan dat Zeeland dankzij deze programmagebied-indeling 'een stukje groter' is geworden en daarmee slagkracht heeft gekregen die er zonder West-Brabant niet geweest was.

Een ander neveneffect is dat met name het bedrijfsleven de aandacht voor regionale economie waardeert. De koppeling tussen nationaal en regionaal economisch beleid is wat hen betreft beter geworden.

Veel respondenten ervaren de samenwerking met het ministerie van EZ, zowel zakelijk als persoonlijk, als prettig. Door een beter begrip van elkaar en de regio, is het contact en de samenwerking tussen Den Haag en regio op het terrein van economie zichtbaar verbeterd.

Tot slot is er als gevolg van de PiD-regeling kruisbestuiving ontstaan tussen verschillende pieken binnen een programmagebied. Zo kunnen resultaten van een project binnen een bepaalde piek ook van belang zijn voor een andere piek binnen dat programmagebied. Daarnaast zijn er ook tekenen dat er tussen pieken uit verschillende programmagebieden samenwerking ontstaat.

5.7 Externe invloeden

In geen van de interviews worden ontwikkelingen binnen de eigen sector aangedragen die van invloed zijn (geweest) op de effecten van de PiD-regeling. Wel wordt de economische crisis vaak genoemd, maar er zijn wisselende beelden over de mate waarop dit van invloed is (geweest). Lopende projecten duren langer, omdat partners minder (snel) willen investeren in opstartende projecten waardoor het wat langer duurt voor de eigen bijdrage rond is. Toch worden projecten wel ingediend en wordt er niet meer subsidie aangevraagd voor een project. De crisis heeft dus een licht vertragend effect, maar zeker niet voor alle projecten en sectoren. Wel verwachten veel geïnterviewden, met name onder het bedrijfsleven, dat toekomstige cofinanciering bij overheden moeilijker te regelen zal zijn, gezien de komende bezuinigingsronden.

5.8 Analyse en conclusies

In dit hoofdstuk hebben wij een onderscheid gemaakt tussen de effecten van de PiD-regeling op korte en op lange termijn. Op korte termijn zien we met name dat samenwerking tussen partijen tot stand komt en geïntensiveerd wordt. Doordat de regeling samenwerking als voorwaarde heeft, worden organisaties getriggerd om elkaar op te zoeken. Dankzij de positieve ervaringen die zij opdoen binnen PiD, zoeken zij elkaar ook daarbuiten op en continueren zij hun samenwerking. Dat is niet alleen het geval in de afzonderlijke projecten, maar ook op het niveau van de voorbereidingsgroepen en programmacommissies.

De effecten op lange termijn effecten zijn nog niet goed zichtbaar, omdat de verreweg de meeste projecten in de kennis- en kunde stadia zitten en bovendien nog niet zijn afgerond. Veel projecten zitten met andere woorden aan de *voorkant* van de waardeketen kennis-kunde-kassa. Dat is logisch, omdat juist aan de voorkant van het innovatieproces de risicovolle investeringen nodig zijn. Meer aan het einde van het innovatieproces, als de innovatie naar de markt wordt gebracht, zijn de risico's kleiner. Deze projecten zijn minder geschikt voor subsidiering, aangezien bedrijven deze stap ook zelf willen oppakken en het subsidiëren van het vermarkten van een product of dienst te dicht bij staatssteun komt. Wat in dit kader wel belangrijk is, is dat bij de aanvraag van de subsidie en in de verantwoording achteraf voldoende aandacht wordt besteed aan het meten van *kenniseffecten* en de *blijvendheid* van nieuwe faciliteiten, zoals kenniscentra en proeflaboratoria. Het commitment van de participanten om na de haalbaarheidsstudie/verkenning ook daadwerkelijk de opgedane kennis toepasbaar te maken binnen de cluster en verder te vermarkten, moet vooraf goed vastgelegd worden. We hebben dit slechts in enkele projectrapportages teruggevonden. Wel constateren we dat er recentelijk meer aandacht is gekomen voor het meten van kenniseffecten en blijvendheid van nieuwe faciliteiten.

Tegelijk is de subsidieregeling PiD is geen *money driven* regeling. PiD biedt ruimte voor nieuwe, creatieve ideeën en genereert daardoor positieve aandacht. Ook als projecten niet het beoogde doel halen, kan dit leiden tot nieuwe, bijgestelde plannen. Wel werken de beschikbare financiële middelen drempelverlagend. Projecten zouden zonder de bijdragen uit het rijk en de decentrale overheden veelal niet, later of minder ambitieus van de grond gekomen zijn.

Wat betreft de hefboomwerking naar decentrale overheden constateren wij het volgende. Door de verplichte cofinanciering door deze overheden (provincies en gemeenten) is er sprake van een hefboomwerking die inherent is aan de vormgeving van deze subsidieregeling en het commitment van EZ en regionale partijen om *samen* op te trekken. Dit heeft ertoe geleid dat de decentrale overheden ook hun gelden investeren in de benoemde pieken. Overigens sluit dit goed aan bij het beleid van deze overheden, wat zijzelf ook aangeven. Kortom, het nationale en decentrale beleid versterken elkaar hier, zoals ook bedoeld in de regeling.

Uit de opmerkingen die enkele respondenten uiten over de het ontbreken van gelijkwaardigheid tussen EZ en de regionale partijen, concluderen wij dat ondanks de vormgeving van de regeling en de als prettig ervaren samenwerking, een aantal betrokken de regeling toch als 'Haags' ervaart. Wij verklaren dit uit het feit dat EZ vanuit haar *nationale regierol* logischerwijs 'in de lead is' en doordat de communicatie-uitingen van de regeling, zoals het jaarlijkse resultatenboek, in de huisstijl van het rijk zijn.

Wij zien geen directe hefboomwerking van de *subsidieregeling* richting andere rijksregelingen en hebben dus geen direct verband kunnen constateren tussen de subsidieregeling en de (extra) financiële inzet van andere departementen voor pieken. Wel constateren we dat het feit dat het ministerie van EZ bij het beleid van Pieken in de Delta ook een subsidieregeling heeft, het gemakkelijker maakt om andere departementen te stimuleren ook financiële middelen vrij te maken voor activiteiten in het kader van de PiD-filosofie. Goed voorbeeld doet immers volgen.

6. Conclusies

De subsidieregeling PiD is in 2006 gestart en de eerste programmaperiode loopt eind 2010 af. Mede met het oog hierop heeft Berenschot de subsidieregeling geëvalueerd. Het doel van deze evaluatie is de effectiviteit (doeltreffendheid) en efficiëntie (doelmatigheid) van het subsidie-instrument PiD (PiD-subsidieregeling) te onderzoeken. Daarnaast is er behoefte aan inzicht in de neveneffecten die de PiD-subsidieregeling teweeg heeft gebracht. Kortom, de evaluatie dient inzicht te bieden op:

1. De effectiviteit van de subsidieregeling;
2. De efficiëntie van de uitvoering van de subsidieregeling;
3. De neveneffecten van de subsidieregeling met bijzondere aandacht voor de betrokkenheid van het bedrijfsleven en MKB en de hefboom werking van de subsidie regeling naar andere overheidsregelingen.

6.1 Effectiviteit van de subsidieregeling

De doelstelling van de PiD-subsidieregeling luidt als volgt: *het benutten van economische kansen van nationaal belang via een gebiedsgerichte aanpak. Meer specifiek is de doelstelling het wegnemen van knelpunten die gebiedsspecifieke kansen van nationaal belang in de weg staan. De subsidie regeling is dus geënt op het waarborgen van het nationale belang en het vernieuwende gehalte van de projecten.* Om zicht te krijgen op de effectiviteit zijn de resultaten (hoofdstuk 4) en de effecten (hoofdstuk 5) van belang. Voorop dient te worden gesteld dat verreweg de meeste projecten nog in uitvoering zijn. We kunnen slechts zeer beperkt uitspraken doen over resultaten en effecten. In hoofdstuk 4 hebben wij een groot aantal kenmerken beschreven van de met subsidie ondersteunde projecten. In hoofdstuk 5 hebben wij onderscheid gemaakt tussen korte en lange termijn effecten. De korte termijn effecten zijn direct gerelateerd aan de projecten die gesubsidieerd worden. Bij lange termijn effecten kijken wij naar de bijdrage van de projecten aan een mogelijke verbetering van de regionale economische situatie op termijn. Omdat verreweg de meeste projecten nog lopen is er wat betreft de lange termijn effecten uitsluitend iets te concluderen in de zin van verwachtingen.

In het algemeen zijn wij positief over de effectiviteit van de subsidieregeling Pieken in de Delta:

- In totaal zijn er tot en met oktober 2009 244 projecten gesubsidieerd waarmee € 199.375.000 (bijna € 200 miljoen) van de subsidieregeling was gemoeid.
- Na een langzame start is de projectstroom nu goed op gang gekomen. De verwachting is dat eind 2010 alle gelden zijn gealloceerd (€ 296 miljoen).
- De eerste korte termijn effecten zijn al zichtbaar zoals de verbeterde samenwerking en kennisdeling tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijven, versterking van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, het ontstaan van nieuwe producten en diensten.

- Er zijn zeer hoopvolle verwachtingen over de lange termijn effecten, zoals beter opgeleid en gekwalificeerd personeel, de vestiging van nieuwe bedrijven en het realiseren van kwalitatief goede en concurrerende producten en diensten. Door te stimuleren de korte termijn resultaten te bestendigen in bijv. overeenkomsten tussen de partners kan meer effect op de lange termijn verwacht worden. De geconstateerde korte en lange termijn effecten dragen in belangrijke mate bij aan de PiD-doelstellingen zoals verwoord in de programmaliijnen (zie ook pagina 11).
- Aanvragers zijn zeer positief over de stimulerende werking van de regeling. Zij geven aan dat zonder deze regeling hun projecten niet gestart waren, of in elk geval later en minder ambitieus. De algemene waardering is ruim voldoende, namelijk een 7,5.
- Decentrale overheden en andere betrokkenen zijn enthousiast over de werking van de regeling in algemene zin. De PiD-regeling versterkt de uitvoering van het provinciale en gemeentelijke economisch beleid. De benoemde pieken zijn herkenbare sectoren die ook al in het regionale beleid de aandacht hebben. PiD zorgt voor de focus die nodig is om op regionale schaal samenwerking te organiseren.

In aanvulling hierop constateren wij nog de volgende zaken:

- Er zijn regionale verschillen zichtbaar in het verlenen van de beschikbare subsidiebudgetten. Noord-Nederland is later gestart en is nog met een inhaalslag bezig. Noord- en Zuidvleugel Randstad lopen licht achter op de andere drie programmagebieden.
- In de meeste programmagebieden is de verdeling van projecten over pieken ongeveer gelijk verdeeld en ditzelfde beeld geldt voor de verdeling van de subsidie over de pieken. Op twee pieken zijn duidelijk minder projecten van de grond gekomen: agribusiness (Noord-Nederland) en food & nutrition (Zuidoost Nederland), waarbij de laatste ook in termen van verleende subsidie achterblijft.
- De gebieds- en innovatieprojecten zijn niet gelijkmatig verdeeld over de programmagebieden. Programmagebieden met een groot aandeel in gebiedsgerichte projecten zijn de Noordvleugel Randstad, Zuidvleugel Randstad en Zuidwest. Innovatieprojecten komen vooral voor in de programmagebied Oost. Combinatieprojecten komen in enkele gevallen voor.
- We zien dat verschillende groepen hoofdaanvragers dominant zijn in de programmagebieden. In de Noordvleugel Randstad wordt de meeste subsidie verleend aan stichtingen als penvoerder. In programmagebied Oost wordt de meeste subsidie verleend aan bedrijven, waaronder het MKB. In Zuidwest is de verleende subsidie redelijk gelijkmatig verdeeld over de verschillende type penvoerders waarbij ontwikkelingsmaatschappijen er net uitspringen. In Noord-Nederland wordt de meeste subsidie verleend aan stichtingen en onderwijsinstellingen. In de Zuidvleugel Randstad aan kennisinstellingen, MKB bedrijven, grootbedrijven en stichtingen en in Zuidoost aan kennisinstellingen, MKB bedrijven en grootbedrijven. Als we kijken naar de achterliggende samenwerkingsverbanden, komt een vergelijkbaar beeld per programmagebied naar voren wat betreft het type organisatie dat het grootste aandeel heeft in dat samenwerkingsverband. Uitzonderingen zijn de Noordvleugel, waar overheden het grootste aandeel in de samenwerkingsverbanden vormen, terwijl stichtingen daar het meest penvoerder zijn en de

meeste subsidie ontvangen. De samenwerkingsverbanden in programmagebied Zuidvleugel bestaan vooral uit de categorie 'overig', grootbedrijven en stichtingen, en de penvoerende kennisinstellingen vormen uiteindelijk maar een klein aandeel in het gemiddelde samenwerkingsverband. Over alle programmagebieden samen bezien heeft het MKB het grootste aandeel in de samenwerkingsverbanden gevolgd door kennisinstellingen.

Op basis van deze constatering hebben wij een positief oordeel over de effectiviteit van de subsidieregeling PiD.

6.2 Efficiëntie van de uitvoering

Kort samengevat ziet het uitvoeringsproces van de regeling er als volgt uit:

Wij concluderen dat in het algemeen het uitvoeringsproces op dit moment goed verloopt. Wel is duidelijk te constateren dat er sinds 2006 verschillende verbeterlagen zijn gemaakt. Positieve elementen van het uitvoeringsproces zijn:

- De vertaling van de algemene doelstelling van de regeling in programmalijnen en actielijnen op maat per programmagebied;
- De samenwerking tussen EZ en de decentrale overheden;
- De uitvoering van de werkzaamheden door Agentschap NL en SNN met name bij advisering over het aanvraagproces en de tussentijdse terugkoppeling tijdens de uitvoering van de regeling;
- De toenemende rol van met name ontwikkelingsmaatschappijen en decentrale overheden bij het lostrekken van projecten. Zij kennen de regionale partijen goed en weten relevante partijen met elkaar te verbinden;
- De doorlooptijd van het beoordelingsproces. Ondanks dat over de afgelopen periode betrokkenen vonden dat het proces veel te lang duurde, hebben we geconstateerd dat de doorlooptijd recent aanzienlijk is verkort. Ook de ondersteuning vanuit het ministerie van EZ bij het indienen van een aanvraag is sterk verbeterd.
- De inzet van een programmacommissie waarin belangrijke regionale organisaties vertegenwoordigd zijn en personen met gezag zitting in hebben. Het functioneren van de programmacommissies, te weten het meedenken over een regionaal economische agenda op strategisch niveau, het lostrekken van projecten door een ambassadeursrol te vervullen in het programmagebied, en de balans tussen de pieken en tussen ondernemers, overheden en onderwijs en onderzoek te bewaken wordt gematigd positief bevonden.

Er is geen eenduidige conclusies te trekken over beoordeling en subsidietoekenning. Sommigen zijn positief over de wijze waarop in samenspraak tussen de financiers een ranking tot stand komt, anderen vinden dat de toetsing objectiever en minder politiek beladen zou moeten zijn. Naar onze mening kan dit niet helemaal voorkomen worden, maar wat meer spelregels over hoe met deze situatie wordt omgegaan zou het proces voor aanvragers in elk geval transparanter maken.

Wij zien ook nog enkele duidelijke verbeterpunten:

- Aanvragers vinden het lastig te beoordelen welke subsidieregeling ze het beste kunnen benutten voor hun project, aangezien er overlap tussen, met name, innovatieregelingen. Daar zou meer helderheid in geboden kunnen worden. Hoewel hier al stappen in zijn gezet door EZ is dit een blijvend aandachtspunt.
- De mogelijkheden voor cofinanciering over programmagebiedgrenzen heen duidelijker aangegeven worden in de regeling en er zou meer aandacht aan besteed kunnen worden. Het zijn vooral de decentrale overheidorganisaties die het moeilijk vinden te verantwoorden waarom zij cofinanciering ter beschikking stellen voor een project waarvan het zwaartepunt zich bevindt in een ander programmagebied. Ondanks dat feitelijk de regeling samenwerking over programmagebiedgrenzen heen niet in de weg staat, wordt het in de praktijk wel ervaren als een belemmering.
- Er is behoefte aan meer coördinatie en samenhang tussen de PiD-subsidieregeling en de regelingen/beleid van de cofinanciers. Dit geldt zowel aan de voorkant van het proces (vragen van cofinanciering) als bij de (tussentijdse) verantwoordingen. Vaak krijgen aanvragers meerdere beschikkingen (soms zelfs met verschillende subsidievoorwaarden) en moeten zij dus ook meerdere verantwoordingsrapportages opsturen. In twee programmagebieden wordt inmiddels toegewerkt naar één loket en krijgt Agentschap NL het mandaat om ook namens de andere financiers de verantwoording af te handelen.
- De rolinvulling van de programmacommissie moet gestroomlijnd worden en landelijk meer uniform worden ingericht. Bijvoorbeeld afspraken over wel of niet meepraten projecten bij beoordeling.

De uitvoeringskosten (inzet Agentschap NL, SNN en overige kosten) bedragen thans ruim € 3 miljoen per jaar. Dit bedrag is sterk gegroeid mede als gevolg dat het aantal projecten ook sterk gegroeid is. Afgezet tegen het beschikbare subsidiebedrag tot en met (heel) 2009 vormen de totale uitvoeringskosten 3,0% van het subsidiebedrag. In vergelijking met innovatie(subsidie)regelingen met een vergelijkbare omvang zijn de uitvoeringskosten voor de PiD-regeling niet afwijkend.

6.3 Neveneffecten

In de onderzoeksvragen wordt expliciet de betrokkenheid van het MKB en bedrijfsleven genoemd. In het algemeen is het beeld hierover positief, maar dit wordt in de verschillende programmagebieden wel wisselend ervaren. Als positief wordt genoemd dat vertegenwoordigers van enkele grote bedrijven in het programmagebied zitting hebben in de programmacommissie. Het is belangrijk dat zij meepraten over de strategische ontwikkeling van het regionaal economisch

beleid. Bij de gehonoreerde aanvragen zijn stichtingen en MKB bedrijven het meest penvoerder. In de samenwerkingsverbanden die achter de penvoerder schuil gaan, heeft het MKB het grootste aandeel.

Wat betreft de hefboomwerking naar decentrale overheden constateren wij dat decentrale overheden ook hun gelden investeren in de benoemde pieken, doordat in de regeling is vastgelegd dat PiD-subsidie en regionale cofinanciering gematcht worden. Overigens sluit dit goed aan bij het beleid van deze overheden. Kortom het nationale en decentrale beleid versterken elkaar hier, zoals ook bedoeld in de regeling.

Wij constateren geen directe hefboomwerking van de *subsidieregeling* richting andere rijksregelingen. Hierbij is meer sprake van het samen oplopen dan dat de subsidieregeling PiD tot gevolg heeft dat andere financiële regelingen zich meer richten op de Pieken. Het is in dit geval beter een verband te leggen met de beleidsnota PiD, waarmee de regeling een nauwe samenhang heeft. Het is eerder als gevolg van de doelen zoals geformuleerd in deze nota dat de ander departementaal beleid en bijbehorende regelingen meer focus hebben kregen op de Pieken dan dat dit specifiek door deze subsidieregeling komt. Voorbeelden zijn de MIRT-gebiedsagenda's en het Nota Ruimtebudget.

Bijlage 1

Evaluatiekader

Evaluatiekader

Wij hebben de onderdelen uit onze evaluatiesystematiek als volgt gedefinieerd:

1. Onder input verstaan we bij deze evaluatie de inzet van middelen en mensen.
2. Met de uitvoeringspraktijk wordt de throughput bedoeld, het geheel aan activiteiten, dat plaatsvindt tussen de in- en output. Het gaat hier bijvoorbeeld om het functioneren van het ministerie, Agentschap NL, SNN, de programmacommissies, de provincies, gemeenten en de intermediairs en het verloop van projecten waar subsidie aan is toegekend. Onder intermediairs verstaan wij organisaties die een rol vervullen in het 'lostrekken' van projecten in het programmagebied (acquisitie).
3. De output is het (verwachte) resultaat van de projecten waaraan subsidie is verleend. Hierbij gaat het om een aantal kenmerken van projecten (aantallen, spreiding over de pieken en actielijnen en sectoren, focus, aard, betrokkenheid van sectoren, betrokkenheid van het MKB). Om de vraag te beantwoorden welke sectoren uit het bedrijfsleven betrokken zijn bij PiD-projecten, gebruiken wij het overzicht van SBI-codes per piek. Hieruit herleiden we de volgende 13 sectoren: creatieve sector, innovatieve logistiek en handel, life sciences en medische technologie, toerisme en congreswezen, haven industrie complex, procesindustrie, Food & Nutrition, technology, agribusiness, energie, sensortechnologie, water en internationaal recht & veiligheid. In deze 13 sectoren zijn alle 22 pieken vertegenwoordigd. Op deze wijze zijn uitspraken te doen in welke sector het meest geïnvesteerd is.
4. Bij effecten kijken we naar de effecten van de projecten en in hoeverre deze bijdragen aan de versterking van het ondernemers- en vestigingsklimaat, het versterken van het organiserend vermogen van het programmagebied en de bijdrage aan een duurzame economische groei. We redeneren hierbij vanuit de effecten gegenereerd door het project. Op basis daarvan kunnen we vervolgens uitspraken per piek en per programmagebied doen. We kijken hier ook naar de mogelijke neveneffecten van PiD als hefboom naar andere financiële middelen (zie ook evaluatiekader).
5. Bij de invloed van externe factoren is de vraag of er exogene factoren zijn die invloed hebben gehad op het effect dat wordt waargenomen. Het is immers goed mogelijk dat de effecten die wij constateren (grotendeels) geen gevolg zijn van het gesubsidieerde project maar van andere factoren zoals andere aanpalende beleidsinstrumenten of de algemene ontwikkeling van de economische situatie. In de interviews proberen wij hier antwoord op te krijgen.

Deze onderdelen hebben we uitgewerkt in indicatoren en subindicatoren:

Doelen

Indicator	Subindicator
Doelstelling van de subsidieregeling	Hoofddoelstelling PiD subsidieregeling
	Doelstelling per programmagebied
	Ontwikkeling doelstelling per programmagebied
Doelstelling per piek per programmagebied	Programmaliijnen per piek per programmagebied
	Actielijnen per programmaliijn
	Ontwikkeling in programmaliijnen en actielijnen

Input

Indicator	Subindicator
Omvang van beschikbaar gestelde subsidiegelden	Totale subsidiebudget EZ
	Subsidiebudget per programmagebied
	Verdeling subsidiebudget over programmagebieden
Gevraagde subsidiegelden	Gevraagde subsidie totaal
	Spreiding gevraagde subsidie over programmagebieden
	Spreiding gevraagde subsidie over pieken
	Spreiding gevraagd subsidie per type (hoofd)aanvrager
Toegekende (of verleende) subsidiegelden	Toegekende subsidie totaal
	Spreiding toegekende subsidie over programmagebieden
	Spreiding toegekende subsidie over pieken
	Spreiding toegekende subsidie per type (hoofd)aanvrager
Vastgestelde subsidiegelden (realisatie)	Vastgestelde subsidie totaal
	Spreiding vastgestelde subsidie over programmagebieden
	Spreiding vastgestelde subsidie over pieken
	Spreiding vastgestelde subsidie per type (hoofd)aanvrager
Overvraging / onderbenutting	Verschil gevraagde en toegekende (en evt. vastgestelde) subsidie per programmagebied, piek en type aanvrager
	Ontwikkeling in gevraagde en toegekende (en evt. vastgestelde) subsidie en overvraging/onderbenutting

Uitvoering

Indicator	Subindicator
Uitvoeringskosten	Directe kosten voor uitvoering (Agentschap NL, SNN, programmacommissies) per jaar (rekening)
	Kosten inzet personeel EZ per jaar
	Overige kosten per jaar
Programmacommissies	Samenstelling en niveau (vertegenwoordiging vanuit overheden, kennisinstellingen, bedrijfsleven en overig)
	Rol bij opstellen programmadocument
	Rol bij lostrekken van projecten
	Rol bij beoordeling en rangschikking ingediende aanvragen (advies minister)
	Rol bij monitoring
	Samenwerking met andere partijen
Intermediairs	Type (soort organisatie)
	Rol bij het lostrekken van projecten
	Rol bij het aanvragen van subsidie
	Rol bij uitvoering van projecten
Overheden	Type (gemeente, provincie, stadsregio)
	Rol bij het lostrekken van projecten
	Rol bij het aanvragen van subsidie
	Rol bij beoordeling en rangschikking
	Rol bij uitvoering van projecten
	Samenwerking met andere partijen
Agentschap NL & SNN	Rol bij lostrekken projecten
	Rol bij aanvragen van subsidie
	Rol bij beoordeling en rangschikking
	Rol bij monitoring
Ministerie van EZ	Rol bij het lostrekken van projecten
	Rol bij beoordeling en rangschikking ingediende aanvragen
	Rol bij opstellen programmadocument
	Rol bij monitoring

Resultaten

Indicator	Subindicator
Gebiedsgerichte projecten per programmagebied, innovatieprojecten per programmagebied, en totaal	Aantal ingediende aanvragen per jaar
	Aantal afgewezen projecten per jaar
	Financiële omvang per project
	Financieringsopbouw
	Spreiding naar pieken
	Spreiding naar programmalijn
	Spreiding naar actielijnen
	Betrokkenheid sectoren
	Betrokkenheid MKB

Effecten en neveneffecten

Indicator	Subindicator
Werkgelegenheid	Toename aantal arbeidsplaatsen piek als gevolg van project
Innovatie	Bijdrage project aan succes innovatie product of proces in piek (demoproject, implementatie binnen bedrijf, verspreiding naar andere bedrijven)
Productiestructuur	Bijdrage project aan verbetering samenhang tussen bedrijven binnen piek (toeleveren en uitbesteden)
	Bijdrage project aan toename bedrijvigheid (welke sectoren) en startende bedrijven binnen piek
Ondernemers en vestigingsklimaat	Bijdrage project aan verbetering bereikbaarheid, arbeidsmarkt, vestigingslocaties (kantoren, bedrijfsterreinen), verbinding met onderwijs en scholing, vermindering lasten en regeldruk ten behoeve van piek
	Verbetering winstgevendheid bedrijven (omzetstijging, kostenreductie) binnen piek
Organiserend vermogen	Bijdrage project aan betere samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en andere organisaties (zoals ondernemersorganisaties, KvK, vakbonden) binnen piek
PiD gelden als hefboom	Meer geld van decentrale overheden, EFRO, FES, Nota Ruimte, Topper, innovatieregelingen, andere departementen naar pieken als gevolg van PiD gelden
	Focus in beleid van decentrale overheden, bedrijfsleven en kennisinstelling op sterker maken wat sterk is (de pieken)
Neveneffecten	Ontwikkeling onbedoelde effecten (gewenst en ongewenst)

Bijlage 2

Literatuurlijst

Literatuurlijst

Algemeen

- Artikel *Illusion Valley*, tijdschrift Bedrijventerrein juli 2007
- Artikel: *Clusters Valley Pieken Dalen* (reactie op *Illusion Valley*), tijdschrift Bedrijventerrein, september 2007
- IPO rapport Provinciale Sterktes in Beeld, september 2009
- PBL Rapport De ruimtelijke structuur van de clusters van nationaal belang, Otto Raspe e.a.
- PBL rapport Clusters en economische groei – samenvatting, Frank van Oort e.a.
- PBL Rapport De ruimtelijke structuur van pieken in de delta - Otto Raspe e.a.
- Voortgangsrapportage 2009 Innovatieplatform

Noord-Nederland

- Mid Term Review Kompas voor het Noorden 2003
- Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013
- Koers Noord: op weg naar pieken, 2007-2008
- Op weg naar een Strategische Notitie, juni 2009

Noordvleugel Randstad

- Programmadocument Noordvleugel 2006
- Subsidieregeling pieken in de delta aanloopjaar Noordvleugel Randstad 2006
- Instellingsbesluit Programmacommissie Noordvleugel Randstad, 27 oktober 2006
- Grenzeloze Economie, Onbegrensde Innovatie, 2008
- Programmadocument Noordvleugel 2009
- Pieken in Noordvleugel Randstad brochure subsidieaanvragers 2009

Oost-Nederland

- Programmadocument Oost-Nederland 2006
- Pieken in Oost-Nederland werk maken van kennis brochure subsidieaanvragers 2006
- Subsidieregeling pieken in de delta aanloopjaar Oost-Nederland 2006
- Instellingsbesluit Programmacommissie Oost-Nederland, 27 oktober 2006
- Pieken in Oost-Nederland brochure subsidieaanvragers 2008

- Programmadocument Oost-Nederland 2009
- Pieken in Oost-Nederland brochure subsidieaanvragers 2009

Zuidoost-Nederland

- Programmadocument Zuidoost-Nederland 2006
- Subsidieregeling pieken in de delta aanloopjaar Zuidoost-Nederland 2006
- Instellingsbesluit Programmacommissie Zuidoost-Nederland, 27 oktober 2006
- Pieken in Zuidoost-Nederland brochure subsidieaanvragers 2009
- Programmadocument Zuidoost-Nederland 2009

Zuidvleugel Randstad

- Subsidieregeling pieken in de delta aanloopjaar Zuidvleugel Randstad 2006
- Programmadocument Zuidvleugel 2006
- Instellingsbesluit Programmacommissie Zuidvleugel Randstad, 27 oktober 2006
- Programmadocument Zuidvleugel 2009
- Pieken in de Zuidvleugel brochure subsidieaanvragers 2009

Zuidwest-Nederland

- Programmadocument Zuidwest-Nederland 2006
- Subsidieregeling pieken in de delta aanloopjaar Zuidwest-Nederland 2006
- Instellingsbesluit Programmacommissie Zuidwest-Nederland, 27 oktober 2006
- Pieken in Zuidwest-Nederland brochure subsidieaanvragers 2009

Rapporten

- Rapport Auditdienst doorlooptijden
- Project analyse PID tenders 2006-2008
- Klant tevredenheids onderzoek, 2009
- Pieken in Beeld. Nulmeting Pieken in de Delta monitor.
- Pieken in de Delta. Gebiedgerichte Economische Perspectieven.
- Pieken in de Delta, resultaten 2008

Overige

- Afspraken startgesprek Evaluatie PiD, 18 februari 2010
- Uitvoering van Pieken in de Delta op basis van AO Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen van 4 juli 2007
- Kamerbrief Pieken in de Delta, 6 september 2005
- Instellingsbesluit programmacommissies Pieken in de Delta, 16 december 2007
- Instellingsbesluit programmacommissies Pieken in de Delta 2009
- Pieken in de Delta resultaten tender 2006
- Pieken in de Delta resultaten tender 2007
- Pieken in de Delta resultaten 2008
- Versie Staatscourant, Pieken in de Deltaregeling
- Projectenboek 2009 (is in wording)
- Handleiding Pieken in de Delta, 2010

Bijlage 3

Selectiecriteria en overzicht van de 50 projecten

Selectiecriteria en overzicht van de 50 projecten

Projectdocumentatie, zoals evaluaties en voortgangsrapportages, geven een indicatie van de effectiviteit van de projecten. Om dat beeld te verdiepen en tevens een indruk van de uitvoering en de dynamiek te krijgen zullen we bij de 25 geselecteerd afgeronde projecten telefonische interviews afnemen met de projectleider. Het gaat hierbij niet om standaard telefonische enquêtes, maar om interviews op maat aan de hand van de bevindingen uit fase 2. We benaderen hiervoor in eerste instantie de indiener van het project voor de interviews. Als een indiener naar eigen zeggen niet over de juiste informatie beschikt dan vragen we wie we het beste kunnen benaderen. De resultaten van deze belronde worden verwerkt in een databestand ten behoeve van de analyse.

Om van de geselecteerde 25 lopende projecten het beeld verder te verdiepen en tevens een indruk van de uitvoering en de dynamiek te krijgen zullen we, op vergelijkbare wijze als bij de afgeronde projecten, telefonische interviews afnemen met de projectleider. Bij deze projecten kunnen we geen onderzoek doen naar de effecten, gezien hun status, maar beperken we ons tot de *te verwachten* effecten.

In totaal zijn er 37 afgeronde projecten en 207 lopende projecten. Een keuze om in de selectie van 50 projecten alle 37 afgeronde projecten op te nemen, aangevuld met 14 lopende projecten zou tot een onevenwichtige samenstelling leiden, aangezien de afgeronde projecten bijna allemaal uit 2006 komen en bovendien pas vanaf 2007 projecten uit Noord-Nederland meedoen. Om een goede spreiding te krijgen is daarom gekozen voor 25 afgeronde en 25 lopende projecten, die samen een evenwichtig pakket vormen. De criteria voor de selectie van deze 50 projecten zijn:

- Goede spreiding over de programmagebieden
- Goede spreiding over het jaar van indiening
- Goede spreiding over de pieken, programmalijnen en eventueel actielijnen
- Goede spreiding over gebiedsgericht projecten en innovatieprojecten

Onder een goede spreiding verstaan we idealiter een gelijk aantal projecten uit elk programmagebied, jaar, piek etc. met daarbij de opmerking dat eventuele ongelijkheden hierin samen moeten hangen met het aantal projecten waaruit gekozen wordt per criterium, en met de balans in de andere criteria.

Selectie van 25 afgeronde projecten

Van de in totaal 37 afgeronde projecten selecteren we 25 projecten. Bij deze 25 afgeronde projecten kijken we ook naar de uitvoering, de prestaties (resultaten) en de effecten. Gezien de periode waarin de projecten hebben gelopen zal dat over het algemeen om korte termijneffecten gaan. Alleen deze effecten kunnen wij vaststellen. Indien mogelijk proberen we ook zicht te krijgen op de te verwachte effecten op wat langere termijn.

Selectie van 25 niet-afgeronde projecten

Naast de 25 afgeronde projecten evalueren we ook 25 niet-afgeronde projecten diepgaand. Bij deze 25 lopende projecten kijken we ook naar de uitvoering en de prestaties (resultaten). Ook hier zullen we kijken naar de effecten, maar het zal dan gaan om *te verwachten* effecten.

De projecten staan gesorteerd op programmegebied, daarbinnen op status, en vervolgens op piek.

Status	Jaar	Tender	Programmagebied	Projecttitel	Hoofdpijk / programmalijn	Actielijn(en)	Type project
Lopend	2008	15	NN	Energy Valley III	Energie	1.1.4.D	Gebiedsgericht
Lopend	2008	17	NN	Wetsus Europese waterhub	Water	1.2.1.A	Gebiedsgericht
Lopend	2008	27	NN	Wetsus, mastertrack watertechnology	Water	1.2.3.B	Gebiedsgericht
Lopend	2008	10	NN	Sensor Universe	Sensortechnologie	1.3.1.B	Innovatiegericht
Lopend	2008	23	NN	CCC	Agribusiness	1.4.2.A	Innovatiegericht
Lopend	2009	21	NN	Bio Energie Noord II	Energie	1.1.2.B	Innovatiegericht
Lopend	2009	56	NN	Mobiele grasbioraffinage	Agribusiness	1.4.2.A	Innovatiegericht
Lopend	2007	1	NVR	Creative Xcellerator Noordvleugel	Creatieve industrie, Kennisoverdracht en kennisintensieve zakelijke diensten	A1a,A1b,A1c,A1d,E1a,E2a,E2b	Gebiedsgericht
Lopend	2007	1	NVR	MICE Meets Metropolis	Toerisme en Congressen	D1a/D2a	Gebiedsgericht
Lopend	2008	1	NVR	Turing instituut Almere	Lifescience & medisch cluster, Kennisoverdracht en kennisintensieve zakelijke diensten	b1a, b1b, e1a	Innovatiegericht
Lopend	2008	2	NVR	Noordvleugel Fast Forward	Kennisoverdracht en kennisintensieve zakelijke diensten	E2, E2a, E2b	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	NVR	Digitale Marktplaatsen in de NV	Creatieve industrie	A1a	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	NVR	Picnic 07	Creatieve industrie	A1a, A1b, A1c, D1b, D2a, E1a	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	NVR	Creative Fashion City Amsterdam	Creatieve industrie	A1c	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	NVR	Slimme overheid slimme ketens RFID	Innovatieve logistiek en handel	C1a, C2b	Gebiedsgericht
Afgerond	2007	1	NVR	ExperimentaDesign Lissabon+Amsterdam 2008	Creatieve industrie	A1a,b,d,D1a ,b	Gebiedsgericht
Lopend	2007	1	O	Businesscluster Semiconductors Oost Nederland	Technology	3.1.1, 3.1.2., 3.2.1, 3.2.2, 3.3.1	Gebiedsgericht

Status	Jaar	Tender	Programmagebied	Projecttitel	Hoofdpijk / programmaliijn	Actieliijn(en)	Type project
Lopend	2008	1	O	Vacuüm-microgolf drogen van membranen	Food & nutrition, Technology	1.1.1, 1.1.2, 3.1.1, 3.1.2	Innovatiegericht
Lopend	2008	1	O	Kennis Werkt	Food & nutrition	1.3.1, 1.3.2	Gebiedsgericht
Lopend	2008	1	O	HAND-DESINFECTIE	Health, Technology	2.1.1, 2.1.2, 3.1.1, 3.1.2	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	O	MAP	Food & nutrition	1.1.1, 1.1.2	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	O	Draadloos Food Sensor Systeem van Ambient Systems	Technology	3.1.1, 3.1.2, 3.2.2	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	O	Werken aan een revolutie in atomic force microscopie SMARTTIP	Technology	3.1.1, 3.1.2, 3.3.1	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	O	Kennisvalorisatie MKB regio Oost (telematica)	Technology	3.1.1, 3.1.2, 3.2.2	Gebiedsgericht
Lopend	2007	1	ZO	Adaptieve optiek	Kennis / Hightech systemen & materialen	1.1	Innovatiegericht
Lopend	2007	1	ZO	Sensor Technology on radio modules (STORM)	Kunde / Hightech systemen & materialen	2.1	Innovatiegericht
Lopend	2009	1	ZO	UMVenlo	Kenniserwerkers / Kennis	3.2 / 1.1	Gebiedsgericht
Lopend	2009	1	ZO	Gezond	Open Innovatie	4.3	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	ZO	IRIS	Kunde / Hightech systemen & materialen	2.2	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	ZO	Creative Conversion Factory	Kunde / Hightech systemen & materialen	2.2, 3.1, 3.2, 4.1	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	ZO	Open innovatielab Personalized Medical Products	Life sciences & Medische technologie	1.3, 2.3	Innovatiegericht
Afgerond	2007	1	ZO	Integrated Systems and Services for Medical training and Surgery (high Medsim Centre)	Life sciences & Medische technologie	3.1	Combinatie
Afgerond	2007	1	ZO	Regional Co-operation for global Knowledge	Life sciences & Medische technologie	4/4.1	Gebiedsgericht
Lopend	2007	1	ZVR	Greenbox	Glastuinbouw	B1	Innovatiegericht
Lopend	2007	1	ZVR	Naar een gezonde arbeidsmarkt voor de Life & Health Sciences sector	Life & health sciences	D2a	Gebiedsgericht
Lopend	2008	1	ZVR	De Innovatieve Rechtstaat	Internationaal recht, vrede en veiligheid	C2a, C2b	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	ZVR	DVM-Programma landzijdige bereikbaarheid	Haven en industriecomplex	A1b	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	ZVR	Marktplaats voor Innovaties in de Procestechneik	Haven en industriecomplex	A2a	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	ZVR	Masterplan v.h. Maintenance College Rijnmond	Haven en industriecomplex	A2a	Gebiedsgericht

Status	Jaar	Tender	Programmagebied	Projecttitel	Hoofdpijk / programmaliijn	Actieliijn(en)	Type project
Afgerond	2006	1	ZVR	Secure Haven	Internationaal recht, vrede en veiligheid	C1a	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	ZVR	Centrum voor Internationaal Recht Vrede en Veiligheid en Wederopbouw	Internationaal recht, vrede en veiligheid	C2a	Gebiedsgericht
Lopend	2007	1	ZW	Kenniscentrum duurzame technologie zuidwest-nederland	Procesindustrie	A2a	Gebiedsgericht
Lopend	2008	1	ZW	Move IT	Logistiek	B1b, B2a	Gebiedsgericht
Lopend	2009	1	ZW	Dubbelslag	Logistiek	B3a	Innovatiegericht
Afgerond	2006	1	ZW	Smart Logistics Centre	Logistiek	B2a	Gebiedsgericht
Afgerond	2006	1	ZW	Terug naar de kust	Toerisme	C1a	Gebiedsgericht
Afgerond	2007	1	ZW	Auto Generation Wiring Diagrams	Procesindustrie	A.1/A1a	Innovatiegericht
Afgerond	2007	1	ZW	EBIT: Expertise- en voorlichtingscentrum voor Bio-energie en Industriële Technieken	Procesindustrie	A2a	Gebiedsgericht
Afgerond	2008	1	ZW	Implementatieplan Aviation Academy	Procesindustrie	A1c, A1d	Gebiedsgericht
Afgerond	2008	1	ZW	International communicatiecentrum voor deltatechnologie en klimaat	Toerisme	C1, C2; C1a, C2a	Gebiedsgericht

Aangebracht wijzigingen:

De interviews met het project Kenniscentrum duurzame technologie en het project Implementatieplan Aviation Academy in Zuidwest-Nederland en het project Secure Haven in de Zuidvleugel Randstad zijn niet doorgegaan

Bijlage 4

Overzicht van projectoverstijgende interviews

Respondentenlijst

Programmacommissies

- Noord-Nederland: dhr. M.J. van den Berg, Commissaris van de Koningin Groningen
- Noord-Nederland: Dhr. J.P. Vaessen, voorzitter stichting ondersteuning TT World
- Randstad Noordvleugel: Mevr. Y. van Rooy, voorzitter van het college van bestuur van de Universiteit Utrecht
- Oost Nederland: mevr. M.H.H. van Haaren, gedeputeerde Weginfrastructuur, Openbaar Vervoer, Fietsbeleid, Economische Zaken Provincie Gelderland
- Oost-Nederland: Dhr. A.H. Flierman, voorzitter College van Bestuur Universiteit Twente
- Zuidoost Nederland: mevr. L. Jacobs, gedeputeerde Economie en Duurzaamheid Provincie Noord-Brabant
- Zuidoost-Nederland: Dhr. J. Schneiders, Directeur DSM
- Randstad Zuidvleugel: dhr. H.N.J. Smits, president-directeur Havenbedrijf Rotterdam
- Zuidwest Nederland: dhr. P.A.C.M. van der Velden, burgemeester Breda
- Zuidwest-Nederland, Dhr. J.G. Uiterwijk, voorzitter College van Bestuur NHTV

Groepsgesprek EZ

- PID-coördinator Zuidvleugel, Marianne Schrama
- PID-coördinator Noordvleugel, Patrick Schelvis
- PID-coördinator Oost-Nederland, Wouter Eisen
- PID-coördinator Zuidwest-Nederland, Simon Boogaard
- PID-coördinator Zuidoost-Nederland, Cor van der Ham
- PID-coördinator Noord-Nederland, Anne Reitsma
- Clusterleider Zuidvleugel, Stientje Veldhoven – van der Meer
- Clusterleider Noordvleugel, Jos Tonk
- Clusterleider Oost-Nederland, Frits Wijsma
- Clusterleider Zuidwest-Nederland, Wim Boersma
- Clusterleider Zuidoost-Nederland, Imke Carsouw - Huizing
- Clusterleider Noord-Nederland, Berry Eijgendaal

- Optioneel: beleidsmedewerker directie REB, Eva Jonker

Agentschap NL en SNN

- Maarten van Leeuwen, coördinator PiD, Agentschap NL
- Bert Broekhuis, Agentschap NL
- Roelof Jansma, SNN

Vertegenwoordigers van intermediairs, overheden en bedrijfsleven uit het programmagebied

Noord-Nederland:

- Dhr. N. Luitjens, hoofd afdeling ontwikkeling NOM
- Simon Tijsma, hoofd afdeling EZ Provincie Friesland
- Ronald Stoffelsma, hoofd afdeling EZ Gemeente Assen

Randstad Noordvleugel:

- Mevr. A. Schaafstal, directeur Taskforce Innovatie Utrecht
- Dhr. M. van Dijk, afdeling EZ Gemeente Utrecht
- Dhr. K. van Seeters, Beleidsadviseur Kenniseconomie en Innovatie Provincie Noord-Holland
- Dhr. H. Messelink, Directeur Air Cargo Nederland

Oost-Nederland:

- Dhr. G. Bril, Provincie Overijssel
- Dhr. D. Schipper, Directeur DEMCON
- Dhr. T. Föllings, Manager O&I Oost NV

Zuidoost Nederland:

- Dhr. E. van Leest, Brainport Development BV
- Dhr. E. van Oorschot, hoofd O&I BOM

Randstad Zuidvleugel:

- Dhr. Luc Boot, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
- Dhr. G. van Aken, teammanager EZ Gemeente Den Haag
- Dhr. E. Baarspul, Projectmanager Kennisalliantie
- Mevr. M. Visscher, afdeling EZ provincie Zuid-Holland

Zuidwest Nederland:

- Dhr. Van Harten, Directeur DOW Chemical Benelux
- Dhr. G. van der Wal, Economische Impuls Zeeland
- Dhr. P. Filius, coördinator cluster economische stimulering provincie Zeeland

Overig

- Dhr. W. Derksen, voormalig directeur RPB
- Dhr. T. van Asseldonk, voormalig directeur Oost N.V.

Aangebrachte wijzigingen

De heer Asscher had vanwege recente politieke ontwikkelingen onvoldoende tijd beschikbaar voor een interview. Hij is vervangen door mevrouw Y. van Rooy

Bijlage 5

Samenstelling begeleidingscommissie

Begeleidingscommissie

- Mevr. L. van den Aarsen, Ministerie van LNV
- Dhr. F. Boekema, Universiteit Tilburg
- Dhr. L. Boot, Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
- Dhr. T. Jaroszek, Provincie Utrecht
- Dhr. G. Kerpen, Philips
- Dhr. S. Oegema, Ministerie van Economische Zaken
- Dhr. J. Sibelt, Agentschap NL
- Dhr. J. Wiarda, SNN

Bijlage 6

Gespreksleidraad telefonische interviews

Gespreksleidraad telefonische interviews Pieken in de Delta

Hoe bent u in aanraking gekomen met de subsidieregeling PiD?	
Hoe heeft u het subsidie-aanvraag proces ervaren? Leerpunten?	
Heeft u hulp gehad bij de aanvraag? En zo ja, van wie?	
Hoe ervaart u de begeleiding en monitoring door AgentschapNL/SNN?	
Wie waren mede-aanvrager(s), b.v. in een samenwerking samenwerkingsverband?	
Wie waren mede-financiers?	
Zijn er nog andere betrokken partijen die we nog niet genoemd hebben?	
Heeft u in dit project het beoogde doel behaald? (b.v. een innovatief concept, productontwikkeling) Waarom wel/niet?	
Wat is de concrete follow-up van dit project (b.v. platform oprichten, congres, handboek, een vervolgonderzoek)?	
Is het resultaat van dit project uit te drukken in geld? Heeft het project bijvoorbeeld geleid tot extra omzet en winstgevendheid? Zo ja hoeveel?	
Heeft uw project bijgedragen aan de verbetering van de samenwerking tussen bedrijven (toelevering en uitbesteden) en/of tussen bedrijven en kennisinstellingen dan wel een andere vorm van samenwerking? Zo ja, hoe?	
Heeft de uitvoering van uw project als zodanig extra arbeidsplaatsen opgeleverd? Binnen of buiten de eigen organisatie. Zo ja hoeveel fte op jaarbasis?	

<p>Heeft uw project bijgedragen aan het aantrekken van nieuwe (vestigingen) van bedrijven van elders ? Zo ja, welke sector?</p>	
<p>Heeft uw project bijgedragen aan het oprichten van nieuwe bedrijven dan wel het succes van pas gestarte bedrijven?</p>	
<p>Heeft uw project bijgedragen aan een verbetering van de (wanneer relevant):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bereikbaarheid - Verbinding met onderwijs en scholing - Vermindering lasten en regeldruk 	
<p>Bent u door de PiD-subsidie op het idee gekomen om ook andere subsidiegelden aan te vragen?</p>	
<p>Ziet u andere ontwikkelingen in de regio ontstaan als gevolg van de subsidieregeling?</p>	
<p>Had u dit project ook opgezet zonder de subsidie? Waarom niet ? Let op antwoorden als ja maar dan had het langer geduurd, ja maar dan elders in NL, ja maar dan was het beperkter of anders (minder omvangrijk) uitgevoerd</p>	
<p>Wat is uw algemene oordeel over de subsidieregeling Pieken in de Delta? Geef een rapportcijfer tussen 1 en 10! Waarom net geen...?</p>	